

Dokument nr. 6.

(1958)

Innberetning til Stortinget om forsvarets ombudsmannsnemnds virksomhet i tiden 1. januar—31. desember 1957.

Register.

<i>I. Innlegning</i>	2
<i>II. Saker som er behandlet</i>	3
Menige mannskaper:	3
Verneplikt, utskrivning, rulleføring	4
Innkalling, fremmøte, fritaking, utsettelse	4
Godskrivning, opptjening, tjenestetidens lengde, tjenestelettelser	4
Beordring, overføring, forflytning, frabeordring, dimittering	5
Uniformer, personlig utstyr, erstatning for tap av utstyr	5
Forlegningsforhold	5
Kostholdet	7
Tjenesteforhold	7
Permisjoner	8
Velferd	9
Kantiner	9
Disiplinær- og straffesaker	10
Forholdet mellom befal og menige	10
Tillitsmannsutvalget	11
Lønn	13
Tillegg	14
Godtgjøring	14
Sykesaker, tannpleie, erstatning	14
Sosiale saker	15
Sivilopplæringen	15
Befalsaker	16
<i>III. Ombudsmannsnemndas befaringer</i>	18

Innledning.

Ombudsmannsnemnda har i tidsrommet 1. januar—31. desember 1957 bestått av:

Ombudsmann Arthur Ruud, Oslo, formann.
Konsulent Rolf Hansen, Oslo.

Doktor Reidar Tveten, Sarpsborg.

Bonde Bjarne Lyngstad, Inderøy.

Bonde Erland Asdahl, Årnes.

Sekretær Kåre Hansen, Tromsø.

Kontorsjef Cato Kvaal, As.

Nemndas årlige innberetning har tidligere vært delt i et hovedavsnitt om Ombudsmannens virksomhet og et avsnitt om Ombudsmannsnemndas reiser og møter. I Ombudsmannens innberetning har det vært gjort rede for antallet saker og sakenes fordeling på de forskjellige saksområder. Saker av mer almen interesse eller av prinsipiell betydning under de forskjellige saksområder, er blitt omtalt og til en viss grad kommentert av Ombudsmannen. Nemnda på sin side innskrenket seg til rent generelle betraktninger bygget på de erfaringer Nemnda hadde høstet under sine befaringer og ved behandlingen av de saker som Ombudsmannen hadde lagt frem for Nemnda. Denne oppdeling av innberetningen har etter Ombudsmannens og Nemndas mening ikke vært helt vellykket fordi det ikke var mulig å unngå gjentakelser i omtalen og kommentarene til saker av mer almen interesse eller av prinsipiell art. Nemnda har av denne grunn drøftet en omlegging av innberetningen for virksomheten i 1957.

Stortinget har gitt uttrykk for at omtalen av enkeltsaker bør innskrenkes. Dette er gjort. Det er videre gitt uttrykk for at innberetningen i sterkere grad måtte gi uttrykk for hva Ombudsmannen eller Nemnda har foretatt seg med de saker som trekkes frem i beretningen og hva dette har ført til. Da dette spesielt gjelder saker vedrørende forlegningsforhold som Nemnda har tatt opp under besøk i den enkelte forlegning, fartøy e.l., og som tidligere bare er omtalt i mer generelle vendinger, har Nemnda på dette punkt villet gi en fyldigere beretning.

Av de grunner som er angitt ovenfor legger Nemnda frem sin innberetning for 1957 i en noe endret form. En har således sløffet skillet mellom Ombudsmannens og Nemndas virksomhet og mener derved å ha oppnådd at beretningen blir mer oversiktlig. Bortsett fra innledningen, er beretningen delt i to hoved-

avsnitt: «Saker som er behandlet» og «Ombudsmannsnemndas befaringer». Under avsnittet befaringer er det tatt med en kort orientering om den enkelte avdeling for på denne måte å gi Stortinget et bilde av forholdene ved de avdelinger Nemnda har besøkt.

Som det vil fremgå av innberetningen har Ombudsmannen og Nemnda lagt opp sin virksomhet på samme måte som tidligere år, med møter og befaringer.

Det er i 1957 holdt følgende møter:

27. januar

21. februar

21. mars

7. mai

26. og 27. september

30. oktober

7. desember.

Nemnda har under sine møter hatt konferanse med Sjefen for Forsvarets Sanitet, generalmajor Dale, Sjefen for Feltprestkorpset, feltprost Ulltveit.

Det er i 1957 foretatt følgende befaringer:

20.—22. februar: Flyvåpnets Sambands- og Radarskole, Lutvatn.

Forsvarets Forskole og Gymnas, Fredriksten festning.

Feltartilleriets Øvingsavdeling nr. I, Fredrikstad.

3.—6. juni: Flyvåpnets tekniske skole, Kjevik. Infanteriets Øvingsavdeling nr. 2, Evjemoen.

Marvika Orlogsstasjon, Kristiansand S. Flyvåpnets stasjon, Møvik fort, Kristiansand S.

Befalsskolen for Infanteriet i Sør-Norge, Gimlemoen, Kristiansand.

18.—24. august: Setnesmoen, Åndalsnes.

Marinens Rekruttskole, Garnes.

Verkstedskipet «Ellida», Bergen.

Bergen Festning, Gravdal.

Befalsskolen for Hærens Transportkorps og Hærens Intendantur, Laksevåg.

Kystartilleriets Befalsskole, Hellen, Bergen.

20. september: Hærens Sanitets Skole- og Øvingsavdeling, Lahaugmoen.

30. oktober—1. november: Infanteriets Øvingsavdeling nr. I, Heistadmoen.

Ingeniørkompaniet/Brig. S., Eggemoen.

HVK' Øvingsavdeling, Eggemoen.
Ingeniørvåpnets Skole- og Øvingsavdeling, Hvalsmoen.

HVK' Øvingsavdeling, Helgelandsmoen.
Hærens Yrkeskole for bilteknisk be-
fals, Helgelandsmoen.

6. desember: HVK Hovedarsenalet, Grorud.
HVK' Befalsskole, yrkeskole og verk-
sted, Løren.

Under befaringen har Nemnda hatt sam-
taler med følgende militære sjefer:

Sjefen for DKS, generalmajor Unneberg.

Sjefen for MKV, kontreadmiral Hosstvedt.

Sjefen for MKS, kommandør Hendriksen.

Fung. sjef for DK-Viken, oberst Hennings-
moen.

Sjefen for IR 11, oberst Navelsaker.

Kommandanten på Bergen festning, oberst
Geirulv.

Protokollene fra Nemndas møter og befari-
nger følger beretningen som uttrykt bilag.

Saker som er behandlet.

Ombudsmannen har i 1957 behandlet 383 nye saker, samt 43 saker som ikke var ferdigbehandlet i 1956. Av disse var 41 saker ikke ferdigbehandlet ved utgangen av 1957. Antallet nye saker er noe mindre i år enn i fjor, til gjengjeld har det vært mer arbeid med sakene idet inn- og utgående korrespondanse er større i år. Alle saker av prinsipiell art har vært behandlet av Nemnda.

Av de 383 nye sakene i 1957 er 177 reist av enkelte soldater, 59 av grupper av soldater, tillitsmenn eller av velferdsoffiseren på vegne av mannskapene. 100 saker er reist av enkelte befalingsmenn, 9 saker fra grupper av befal, 13 saker er tatt opp av Ombudsmannen og 25 saker av staber, militære avdelinger eller andre institusjoner. I tillegg til de 13 saker som er tatt opp av Ombudsmannen, kommer alle de saker Ombudsmannen på vegne av Nemnda har tatt opp med forskjellige militære myndigheter etter befaringsene.

Fordelingen på Forsvarsgrenene er følgende:

Hæren	227
Marinen	64
Flyvåpnet	71
Fellesinstitusjoner, eller saker som gjel- der alle forsvarsgrenene	21

Kystartilleriets saker går inn under Hæren og Luftvernartilleriets saker går inn under Flyvåpnet. Saker for Heimevernspersonell er tatt med under Hæren.

Sakene fordeler seg slik på de forskjellige saksområder:

Menige mannskaper.

Verneplikt, utskrivning, rulleføring	1
Innkalling, fremmøte, fritaking, utsettelse	31
Godskrivning, opptjening, tjenestetidens lengde, tjenestelettelse	28
Beordring, overføring, forflytning, frabe- ordring, dimittering	38
Uniformer, personlig utstyr, erstatning for tap av utstyr	12
Forlegningsforhold	6

Kosthold	6
Tjenesteforhold	22
Permisjoner	27
Velferd	1
Kantiner	2
Disiplinær og straffesaker	16
Forholdet mellom befal og menige	11
Tillitsmannsutvalg	8
Lønn	2
Tillegg	17
Godtgjøringer	17
Sykesaker, tannpleie, erstatning	17
Sosiale saker	6
Skolevirksomheten i Forsvaret	5
Sivilopplæringen	1

Befal.

Utnevnelse, fast ansettelse, konstitu- sjon, etc.	4
Engasjement, åremålstilsetning	3
Beordring, frabeordring, forflytning, plikt- tjeneste	22
Aldersgrense, avskjed, oppsigelse	14
Tjenesteforhold	9
Permisjon, ferie	4
Sykesaker, legetjeneste	4
Disiplinær og straffesaker	1
Underbringelse, kontorforhold	1
Familieboliger	6
Lønn	15
Godtgjøringer	15
Diverse	4

Utenom de journalførte sakene har det vært mange henvendelser til Ombudsmannens kontor med forespørsel om opplysninger og anmodninger om råd og veiledning.

Arbeidet med den enkelte sak er lagt opp som tidligere.

Det er også i år drevet en utstrakt fore-
dragsvirksomhet. Ombudsmannen har vært representert ved den nordiske konferanse for militære juridiske tjenestemenn i Helsingfors.

Det vil i det følgende bli gitt en kort orien-
tering om enkelte av de saker som har vært

oppe til behandling innenfor de forskjellige saksområder.

Verneplikt, utskrivning, rulleføring.

Det er i denne gruppe behandlet 1 sak. Saken gjaldt klage fra en menig over å ha blitt tilstillet krigstjenestekort på nynorsk i stedet for bokmål. Saken ble tatt opp med regimentet og ordnet.

Innkalling, fremmøte, fritaking, utsettelse.

Innenfor denne gruppe er det behandlet 31 saker. 8 av sakene gjaldt klager over innkalling til repetisjonsøvelser eller søknader om utsettelse.

Av de foreliggende saker ble det i ett tilfelle gitt utsettelse. I ett tilfelle ble det innrømmet at vedkommende hadde vært hyppig innkalt, men det var hjemmel for å kalle ham inn igjen. En av sakene gjaldt krav på erstatning på grunn av inntektstap under militærtjeneste. Ombudsmannen gjorde oppmerksom på at en eventuell erstatningssak ikke ville føre frem med mindre det kunne påvises at innkallingen var uberettiget og uten hjemmel. En sak gjaldt klage over manglende orientering i forbindelse med en utsatt innkalling til førstegangstjeneste.

22 saker gjaldt søknader om utsettelse med førstegangstjenesten. I 5 av sakene var det spørsmål om utsettelse med påbegynnelse av militærtjenesten. 3 av søkerne fikk utsettelse. 17 av sakene gjaldt utsettelse med en større eller mindre del av resttjenesten. Begrunnelsen i de fleste tilfelle var utdanning eller vanskelige forhold i hjemmet. 3 av søknadene ble innvilget, mens enkelte av de andre fikk visse lettelser i tjenesten slik at de lettere kunne ta seg av forholdene i hjemmet. En sak gjaldt hel fritaking for resttjeneste etter en ulykke vedkommende hadde vært utsatt for i Forsvaret. Det var tvil om det dreide seg om opptjening av forsømt tjeneste eller vanlig resttjeneste. Nærmere undersøkelser viste at det dreide seg om ordinære resttjeneste, og noen hjemmel for å ettergi resttjenesten fantes ikke.

Opptjening, godskrivning, tjenestetidens lengde, tjenestelettelser.

Av de 28 saker i denne gruppe gjaldt 12 saker spørsmål om hvor lang tjeneste vedkommende soldat skal ha, enten 12 eller 16 måneder. I 10 av sakene var det på det rene at vedkommende skulle ha 16 måneders tjeneste, mens det for 2 tilfelles vedkommende ble slått fast at tjenestetiden skulle være bare 12 måneder.

13 saker gjaldt godskrivning av tjeneste, enten ved annen avdeling eller elevtid ved en

av Forsvarets skoler. I 6 av sakene var det ikke hjemmel for godskrivning, mens det i 7 saker ble godskrevet en større eller mindre del av den tjenestetiden det var tale om.

I beretningen for 1956 gjorde Ombudsmannen oppmerksom på at bestemmelsene om godskrivning av tjeneste ved skoler og kurs eller annen forsvarsgren, var mangelfulle, men at det forelå forslag til nye bestemmelser. De nye bestemmelsene ble satt i verk fra 20. februar 1957 og er etter Ombudsmannens oppfatning klarere og rimeligere enn de gamle bestemmelsene. Når det gjelder godskrivning av tjenesten ved Sjømilitære Korps for de elever som slutter før utdannelsen av Korpset er ferdig, heter det i bestemmelsene at tjenesten ved Korpset kan godkjennes etter et forholdstall 1 : 4. Dermed blir 4 måneder ved Korpset godkjent som 1 måneds ordinær førstegangstjeneste. Senere er forholdstallet endret til 1 : 3, slik at 3 måneder ved SMK godkjennes som 1 måneds førstegangstjeneste.

Allerede i beretningen for 1954 pekte Ombudsmannen på at bestemmelsene om opptjening av forsømt tjeneste på grunn av sykdom, arrest eller ulovlig fravær, var urimelige og neppe i overensstemmelse med vernepliktløvens bestemmelser. De militære myndigheter var den gang ikke enig i Ombudsmannens syn. I februar 1957 ble det imidlertid gjort gjeldende nye bestemmelser som fullt ut tar hensyn til de innvendinger Ombudsmannen hadde mot de tidligere bestemmelser.

Det er nå uttrykkelig fastslått at opptjening av forsømt tjeneste kun skal pålegges i den utstrekning det er absolutt nødvendig for at den vernepliktige skal få den tilstrekkelige opplæring for sin tjeneste ved mobilisering. Tidligere ble opptjening pålagt bare vedkommende hadde vært fraværende mer enn et bestemt antall dager. Nå må hvert enkelt tilfelle vurderes, og det må tas standpunkt til om vedkommendes opplæring er mangelfull. Bestemmelsene slik de er formulert i dag er vesentlig bedre og mer rettferdige, spesielt for dem som av en eller annen grunn får uforstyldt avbrudd i den militære utdanning.

Foranlediget av en spesiell sak Ombudsmannen har hatt til behandling, tok Ombudsmannen opp med Forsvarsdepartementet spørsmålet om de arbeidsdyktige som bare utfører forefallende arbeid ved avdelingene og ikke er avhengige av å følge avdelingens utdannelsesprogram, burde få anledning til å dele opp sin førstegangstjeneste hvor vektige velferdsgrunner talte for en slik oppdeling.

Etter å ha forelagt spørsmålet for Overkommandoene uttalte departementet at det ikke fant det forsvarlig å gjennomføre en spesialordning for de arbeidsdyktige.

Skulle en slik oppdeling være av noen verdi, måtte tjeneste finne sted i meget korte perioder. Med den lange tjenestetiden i dag ville det føre til at denne kategori personell ville bruke en rekke år før de var ferdig med førstegangstjenesten. Oppdelingen ville innebære en rekke ulemper av rent militære grunner og ville også kunne føre til en tilsvarende innstramning i behandlingen av søknader om nødvendig utsettelse for stridsdyktige mannskaper.

Etter departementets oppfatning ville de gjeldende bestemmelser om utsettelse med militærtjenesten i de aller fleste tilfelle være tilstrekkelige og de arbeidsdyktige ville antakelig normalt også ha lettere for å få innvilget utsettelse enn andre kategorier vernepliktige.

Etter Overkommandoens og departementets uttalelser om spørsmålet fant ikke Ombudsmannen grunn til å foreta seg noe ytterligere i saken.

Beordring, overføring, forflytning, frabeordring, dimittering.

Det alt overveiende antall saker i denne gruppe, 29 av 38, gjelder overføring fra et tjenestested til et annet av velferdsmessige grunner. Av de 29 overføringssakene er søknadene i 12 tilfelle innvilget. I endel av de saker hvor søknadene er avslått er det i stedet innrømmet visse tjenestelettelse. Enkelte av sakene gjelder overføring fra FN-styrkene i Egypt til avdeling i Norge. Der hvor det har vært vektige velferdsgrunner er søknadene innvilget. Antallet av overføringssaker er økt og det er absolutt til stede behov for slike overføringer. Det er ikke alltid så lett å gjennomføre, spesielt strander det ofte på erstatningsmannskaper. Var det noen mulighet for å lempe på kravet til erstatning for den mann som byttes ut, ville søknadene i flere tilfelle kunne innvilges.

2 saker om frabeordring gjaldt klager over frabeordring fra et sersjantkurs og et froskemanskurs. Begge tilfellene ble nærmere undersøkt, og det var etter Ombudsmannens oppfatning intet å bebreide avdelingene.

4 saker gjaldt søknader om dimittering, 2 av søknadene ble innvilget mens 2 ble avslått.

Uniformer, personlig utstyr, erstatning for tapt utstyr.

Det er i denne gruppe behandlet 12 saker samt 4 saker fra 1956.

9 saker gjelder spørsmål om uniformer eller personlig utstyr. I enkelte tilfelle dreier det seg om vanskeligheter med bytting eller vask

— i andre tilfelle forespørslers om hva slags utstyr mannskapene har krav på å få utlevert. Endel saker er reist av Ombudsmannen på grunnlag av forhold nevnt i de referater fra tillitsmannsmøter som blir sendt Ombudsmannen.

7 saker gjaldt erstatning for tapt eller ødelagt materiell. Når det gjelder erstatning for tapt eller skadet materiell, har Ombudsmannen og Nemnda i tidligere beretninger tatt avstand fra den praksis som har vært fulgt i Forsvaret, ikke så mye på grunn av gjeldende bestemmelser, mer på grunn av den måten bestemmelsene er blitt praktisert på i avdelingene. For om mulig å bedre forholdene på dette område har departementet gitt nye midlertidige bestemmelser.

Forlegningsforhold.

Det er tatt opp med Ombudsmannen 6 saker innenfor denne gruppen.

Forlegningsforholdene ved Flyvåpnets stasjon Gråkallen var ikke tilfredsstillende, i det belegget var alt for stort. Som en midlertidig ordning ble endel av mannskapene forlagt på «Skistua». Senere skulle det ordnes slik at endel av personellet ble forlagt på Kuhaugen.

Mannskapene som tjenestegjorde ved FDIN i Harstad klaget over sin forlegningsbrakke hvor de mente forholdene var slette. Distriktsingeniøren i Nord-Norge var enig i at forlegningsforholdene var langt fra tilfredsstillende. DK-ingeniøren hadde imidlertid selv ingen mulighet for en øyeblikkelig utbedring og tok saken opp med Forsvarets Bygningstekniske Korps.

Forlegningsforholdene ved H. M. Kongens Garde ble påtalt av tillitsmennene, spesielt var det dårlig lys. Avdelingen som var enig i at forholdene var dårlige, hadde tidligere tatt spørsmålet opp med DK-ingeniøren og meddelte for øvrig at det forelå planer for utbedringer av forlegningen, omfattende reparasjon av gulver, maling av mannskapsrom og utbedring av det elektriske anlegg. Lysforholdene er i første omgang bedret ved installering av pærer med større lyseffekt.

Forlegningsforholdet på Flyvåpnets Sambands- og Radarskole, Lutvatn, er omtalt under avsnittet Nemndas befaringer.

I Soma leir har mannskapskjøkkenet i lang tid vært i en dårlig forfatning, noe også Nemnda har pekt på. I juli måned tok tillitsmennene ved avdelingen opp med Ombudsmannen spørsmålet om å få rettet på forholdene. Det er tidligere stillet endel midler til disposisjon for utbedring. Det var imidlertid på det rene at midlene ikke var tilstrekkelige til å skape tilfredsstillende forhold. Bygningen var kondemnabel og for så vidt ikke verd

å koste på midler til utbedring. Spørsmålet om den fremtidige bruk av leiren er ikke klarlagt og departementet har derfor ikke funnet å kunne foreslå hovedreparasjon eller nybygging. Forholdene var imidlertid så dårlige at noe måtte gjøres og kr. 50 000 er nå stillet til disposisjon til utbedring av de verste mangler.

Utenom disse saker har Nemnda arbeidet videre med de saker angående forlegningsforhold som ble påpekt under Nemndas befarings i Nord-Norge og Trøndelag høsten 1956 og omtalt i forrige beretning (Dok. nr. 4, 1957). Arbeidet med disse saker har fort til nedenstående resultater:

De dårlige krakker og bord i mannskapsmessen på Høybuktknoen er erstattet med småbord og rørstoler, og til mannskapsrommene er anskaffet nye rørstoler. De dårlige befalsboligene på Høybuktknoen og Porsangermoen er utbedret, særlig er det foretatt utbedringer i isolasjonsmessig henseende. Videre er det lagt linoleum på gulvene og gjort endel andre arbeider. Det vil for fremtiden bli bygget sentralfyrte 6-manns boliger. Der hvor det er nødvendig med mindre enheter vil det, så langt det er mulig, bli tatt hensyn til behovet for ekstra isolasjon.

En omlegging av fyringsanlegget på Høybuktknoen vil departementet forsøke å ta med på det ekstraordinære budsjettforslag for 1958—59. Til mannskapenes og befalets oppholdsrom på Øyamoen er det nå skaffet til veie meget nytt utstyr. Kantineforholdene på Værnes er betydelig bedret idet kantine er innredet i kjelleren i en av de nye mannskapsforlegningene.

Når Nemnda under sine befaringer påpeker mangler ved forlegningene, eller senere tar slike spørsmål opp med departementet, blir en ofte møtt med at det ikke er mulig å foreta utbedringer eller nybygginger før det er tatt standpunkt til hvilke avdelinger som for fremtiden skal benytte vedkommende forlegning eller om forlegningen i det hele tatt skal opprettholdes. Det er i den forbindelse tilstrekkelig å minne om forholdene ved FAØ I, Fredrikstad, IØ II, Evjemoen, LVAV, Soma, og som det verste eksemplet, Helgelandsmoen. På Helgelandsmoen har forholdene i mange år vært dårlige, men svært lite er blitt gjort fordi det har hersket uvisshet om hva forlegningen skal brukes til. I mellomtiden har årene gått og årsklasse etter årsklasse har tjenestegjort under de samme dårlige forhold. For befalet har det selvsagt vært en enda større påkjenning å tjenestegjøre under slike forhold.

Nemnda er klar over at den stadige utvikling innenfor Forsvaret og de omvurderinger

dette fører med seg gjør det ytterst vanskelig å ta standpunkt til alle de spørsmål som henger sammen med en skikkelig utbygging, spesielt av Forsvarets eldre etablissementer. Etter Nemndas mening må det imidlertid kunne treffes avgjørelser i spørsmålet om hvilke forlegninger som skal beholdes og hva de skal nyttes til, i alle fall i en slik utstrekning at en ikke i en årrekke skal være nødt til å slite med de vanskeligheter en gammel og dårlig forlegning medfører.

Et annet spørsmål som har opptatt Nemnda ganske meget er utstyret i spisesalene. I de fleste gamle spisesaler, i alle fall i Hærens forlegninger, er det fortsatt langbord og benker. Det gir for det første spisesalene et atskillig tristere preg enn nødvendig. Et godt eksempel er spisesalen på Lutvatn som gir et helt annet og fordelaktig inntrykk etter at langbordene og benkene ble skiftet ut med småbord med plastikkplater og stålrørstoler. Dessuten blir det ofte så trangt med langbord og benker at manskapene bare med største vanskelighet kan komme til og fra sin plass ved bordet.

Nemnda har derfor i alle sine protokoller fra befaringsene pekt på at langbord og benker systematisk bør byttes ut. For Flyvåpnets vedkommende er det for to år siden lagt en plan for utskiftning av langbord og benker i Flyvåpnets mannskaps-spisesaler. For Hærens vedkommende har Generalintendanten uttalt:

« . . . langbord og benker er standardisert materiell. Utskiftning av langbord må i tilfelle skje planmessig og etter prioritet for alle Hærens forlegninger etterhvert som langbordene kasseres. Generalintendanten vil av praktiske og økonomiske grunner ikke foreslå utskiftning i soldatmessene så lenge langbord ennå brukes i det overveiende antall befalsmesser. Hvis langbordene plasseres enkeltvis og ikke settes sammen til bordrader vil man få et hyggelig spisesalsinteriør. Størrelsen av spisesalen forbyr dog ofte et slikt arrangement.»

En uttalelse som departementet har sluttet seg til.

Det kan etter Nemndas mening ikke være rimelig å sammenlikne langbord i mannskapenes og befalets spisesaler. I befalets spisesaler står alltid langbordene enkeltvis, de er forsynt med hvite duker og det brukes stoler. Dette gir selvsagt et helt annet og mer tiltalende inntrykk enn de lange rekker med nakne og mørke langbord en finner i mannskapenes spisesaler. Nemnda kan derfor ikke være enig med Generalintendanten i at det ikke er nødvendig med utskiftning, og vil tilrå at det blir lagt en plan for utskiftning av langbord også for Hærens vedkommende.

Når det gjelder benker opplyser Generalintendanten at disse vil bli skiftet ut med stoler etterhvert som benkene blir kassert. Dette synes derfor å gå planmessig, og Nemnda håper at det ikke vil gå lang tid før dette er gjennomført.

Kostholdet.

Ombudsmannen har behandlet 6 saker i denne gruppen, saker som dreier seg om forespørsler om kostregulativet, klager på gammel hermetikk, klage på sen og dårlig ordning for matutdeling og klage over at kostholdet, spesielt pålegget, blir for snaut med det nåværende kostøre.

Når det gjelder bruk av gammel hermetikk er dette et spørsmål som av og til dukker opp i tillitsmannsreferatene eller blir nevnt for Nemnda under befaringene. Det viser seg at det blir brukt hermetisk pålegg til dels lang tid etter den dato for holdbarhet som er stemplet på boksen. Det klages samtidig over at det brukes for mye hermetikk, spesielt til middagsmat. Generalintendanten har nå redusert bruken av hermetikk til 1½ porsjon pr. uke hvilket forhåpentligvis retter på forholdet.

Når det gjelder kostørets størrelse har Ombudsmannen hatt en henvendelse fra Statens Ungdomsråd med anmodning om at Ombudsmannen måtte foranledige spørsmålet om en forhøyelse av kostøret påny ble tatt opp med Forsvarsdepartementet. Det har likeledes vært en liknende henvendelse fra mannskapene ved et par avdelinger.

I tillitsmannsreferatene finner en ofte uttalelser om at kostholdet ikke er tilfredsstillende og spesielt at det er for lite pålegg. Det er Nemndas inntrykk at et godt kosthold i første rekke er avhengig av kjøkkenbetjeningens interesse og dyktighet, men kan allikevel ikke se bort fra at prisstigningen har gitt seg utslag i mindre pålegg.

I beretningen for 1956 pekte Nemnda på at kostholdet ikke var så godt og rikelig som tidligere og at spørsmålet om en heving av kostøret burde tas opp til vurdering.

Militærkomitéen sluttet seg til Nemndas syn og anmodet departementet om å overveie Nemndas henvendelse. Komitéen festet seg ved at tillitsmannsutvalgene syntes å beskjeftige seg meget med kostholdet. I sitt budsjettforslag for 1957—58 uttalte departementet:

«Departementet antar at det med et uforandret kostøre på kr. 4,40 fortsatt vil være mulig å holde et fullverdig og variert kosthold og har derfor ikke funnet grunn til å foreslå en økning.»

Nemnda behandlet saken på møte den 21. mars men fant å ville avvente Stortingets behandling av budsjettforslaget. Stortinget foreslo imidlertid heller ikke noen forhøyelse, og Nemnda behandlet saken påny i møte den 27. september. Det ble besluttet å se på saken igjen i forbindelse med behandlingen av beretningen for 1957. Det er Nemndas oppfatning at det nå må være nødvendig med en forhøyelse av kostøret.

I beretningen i fjor pekte også Nemnda på at det var forskjell på kostøret i Flyvåpnet og de andre forsvarsgrenene og at Flyvåpnet hadde lavere kostøre. Nemnda antydte at dette kunne skyldes at lønn til kjøkkenbetjening for Hærens vedkommende ble ført på lønnskapitlet i større utstrekning enn i Flyvåpnet. Departementet har senere bekreftet at dette var riktig og skjevheten er fjernet.

Nemnda har under sine befaringer lagt merke til at det klages over den fisk som serveres i Forsvaret. Nemnda har hatt anledning til å se fisken før den er tilberedt. Det synes ikke å være noe å bemerke til råvarene, men selve tilberedningen synes ikke å være tilfredsstillende. En bør forsøke å finne frem til andre tilberedningsmåter, slik at fisken kan se noe mer delikat ut enn tilfellet svært ofte er i dag.

Tjenesteforhold.

Av de 22 saker som er behandlet i denne gruppen, gjelder svært mange saker tjeneste for mannskaper som er avgitt til tjeneste uavhengig av avdelingens ordinære tjeneste, f. eks. kjøkkenbetjening, kokker, sjåfører, telefonvakter etc. Denne kategori personell får svært ofte lenger daglig tjeneste enn de øvrige mannskaper og har også vanskeligere for å få så regelmessige permisjoner som de øvrige mannskaper. Ombudsmannen har tatt disse sakene opp med de respektive avdelinger og har forsøkt å ordne disse forhold så tilfredsstillende som mulig. Ombudsmannen finner ikke grunn til å gå nærmere inn på disse saker.

En sak av en litt annen karakter finner dog Ombudsmannen grunn til å gi noen nærmere omtale, bl. a. fordi den har vært referert i pressen. Det gjelder adgangen til å bære skjegg eller barter. Det synes som om dette må være et svært uvesentlig spørsmål sett i forhold til alle andre problemer i Forsvaret. Det er imidlertid ikke så helt sjelden at spørsmålet dukker opp, dessuten er det spørsmål om mannskapenes personlige integritet og hvilke inngrep myndighetene kan foreta.

Ombudsmannen har tidligere på grunnlag av henvendelse tatt opp spørsmålet om adgangen til å gå med barter uten å ha fått

noe endelig svar på dette. Nemnda besluttet derfor å forelegge spørsmålet for departementet. Departementet tok igjen saken opp med Overkommandoene og Forsvarets Sanitet. Forsvarets Sanitet fant ikke de hygieniske innvendiger så avgjørende at det av den grunn skulle være nødvendig å nekte mannskapene å bære skjegg. I Overkommandoene var det delte meninger. Departementet fant det ikke å være noe rettsstridig inngrep i den personlige integritet å nedlegge forbud mot å bære skjegg. På den annen side fant departementet ikke å burde pålegge mannskaper som hadde skjegg ved fremmøte å fjerne det med mindre spesielle forhold gjorde seg gjeldende. Hvorvidt skjegg skulle kunne anlegges i tjenestetiden ble noe forskjellig bedømt i forsvarsgrenene og departementet overlot til Overkommandoene selv å gi de bestemmelser en fant nødvendig.

For Heimevernspersonellens vedkommende har det vært tatt opp et par spørsmål i forbindelse med tjenestetidens lengde som det kan være grunn til å omtale.

Heimevernslovens § 12 hjemler adgang til å innkalle personell for opplæring til befal eller spesialist til 14 dagers tilleggstjeneste i hver 3-årsperiode av den pliktiges tjenestetid i Heimevernet. Spørsmålet som er reist er hva det ligger i uttrykket spesialist i denne forbindelse. Lovens motiver gir bare sparsomme opplysninger om dette. I innstillingen fra komitéen som utarbeidet forslag til loven, heter det at tilleggstjenesten er foreslått å kunne gjelde også opplæring til spesialist idet visse spesielle personellkategorier trenger en noe lengre opplæring. Generalinspektøren forstår det slik at alt personell som har sin oppgave innenfor samband-, sanitet-, transport-, forsyning-, etterretning-, sprengnings- og sperrerjeneste, er spesialister i lovens forstand, enten personellet er plasert i egne avdelinger eller har spesialoppdrag innenfor en ordinær avdeling. Slik Heimevernet og de enkelte avdelinger er organisert vil, etter Ombudsmannens oppfatning, nesten alt personell kunne kalles spesialister, men det har neppe vært lovens mening. Skal en soldat kunne kalles spesialist må han, etter Ombudsmannens mening, dekke en helt spesiell stilling som bare han kan dekke fordi han har fått en kvalifisert utdanning. Nemnda har tatt spørsmålet opp med departementet som antar at spørsmålet, om en tjenestearter står i den stilling at den omfattes av uttrykket spesialist, må avgjøres etter en vurdering av forholdet i det enkelte tilfelle. For å forebygge at det blir lagt til grunn en for vid ramme ved anvendelse av betegnelsen spesialist og for å sikre en ensartet praksis, antar departe-

mentet at det er grunn til å gi Heimevernets avdelinger en orientering om forståelsen av loven på dette punkt.

Fra Heimevernspersonell er det gitt uttrykk for misnøye med at transporten fra møtested til øvelsessted, spisepauser og overnatting under manøveren ikke regnes med i de 50 timers tjeneste mannskapene skal ha. Mannskapene mener at gjeldende bestemmelser ikke hjemler en slik praksis.

Saken har vært tatt opp med departementet som fastholder nåværende praksis. For å fjerne tvil på dette punkt vil departementet legge frem for Stortinget forslag om at tjenestetiden skal være 50 øvelsestimer, dvs. at transport, spisepauser og overnatting ikke regnes med i tjenestetiden.

Permisjoner.

Av de 25 permisjonssaker gjelder svært mange søknader om jordbrukspermisjoner som ikke er innvilget. Det er ikke alltid så lett å få innvilget en slik permisjon. Den bør helst gis på et tidspunkt vedkommende soldat har behov for den, men samtidig skal tidspunktet passe for avdelingen. De saker Ombudsmannen har hatt til behandling er tilfredsstillende løst.

Endel spesialspørsmål innenfor denne gruppe har vært forelagt Nemnda til behandling. Således foreslo Nemnda for departementet at de mannskaper som på eget initiativ brukte fly i forbindelse med permisjonsreiser burde få utbetalt det kost- og natt-tillegg de ville hatt krav på om de hadde brukt andre transportmidler. Sammen med reisepenger for ordinært transportmiddel ville kost- og natt-tillegget være en kjærkommen hjelp til å dekke den dyrere flybillett. Slik praksis var sparte Forsvaret penger på at mannskapene brukte fly idet mannskapene bare fikk utbetalt reisepenger til ordinært transportmiddel og fikk på grunn av den korte reisetiden med fly hverken kost- eller natt-tillegg. Departementet fant ikke å kunne foreslå for Stortinget å nytte kostgodtgjøringen som tilskudd til flyreiser. Derimot fant departementet å kunne samtykke i at det kunne rekvireres flybillett uten utgift for vedkommende soldat i de tilfelle hvor det var uomgjengelig nødvendig å komme hurtig hjem, f. eks. ved alvorlig sykdom eller dødsfall i familien.

Spørsmålet om kostgodtgjørelse under permisjon tok Nemnda opp allerede i beretningen for 1954. Militærkomitéen uttalte dengang at den var enig i at mannskapene ble utbetalt kostgodtgjørelse under langpermisjoner i hjemmet.

Departementet var ikke enig i dette og har ikke fremmet noe slikt forslag. For week-end-

permisjoner derimot er det, med departementets samtykke, inngått avtaler med en rekke hoteller og pensjonater om innkvartering av soldater. Avtalen innebærer at Forsvaret ved å innbetale det for soldaten fastsatte kostøre oppnår å skaffe soldaten overnatting til en billigere pris og dermed i det hele gjøre det lettere for soldaten å reise på week-endpermisjon. Dette er spesielt av betydning når soldaten tjenestegjør langt fra hjemmet. Det er imidlertid tydelig at misnøyen med at det ikke betales kostgodtgjøring under langpermisjon øker. Spørsmålet dukker oftere opp både i leiraviser og tillitsmannsreferater. Nemnda er fortsatt av den oppfatning at mannskapene burde få utbetalt kostgodtgjørelsen under disse permisjoner.

Når det gjelder kostgodtgjørelse på reiser til og fra permisjonsstedet, er det nå gitt nye og bedre bestemmelser. Ifølge bestemmelsene får mannskapene nå godtgjørelse som for befalte reiser enkeltvis. Kostgodtgjørelsen er kr. 17 for reiser over 10 timers varighet og kr. 8,50 for reiser med varighet mellom 6—10 timer. For nødvendig overnatting under reisen betales et natt-tillegg på kr. 7.

Under Nemndas befaring i Trøndelag høsten 1956 ble det fra mannskapene ved flere avdelinger ytret ønske om et permisjonsherberge i Trondheim. Nemnda tok spørsmålet opp med departementet som igjen kontaktet Forsvarets Kantiners utvalg for permisjonssentra. Ombudsmannen hadde også hatt en henvendelse fra Sosialrådmannen i Trondheim om det samme spørsmål og satte utvalget i forbindelse med ham. Det lyktes utvalget ved Sosialrådmannens hjelp å finne en tilfredsstillende løsning. Det ble opprettet avtale med 7 av byens hoteller. Alle disse hoteller tar nå imot soldater til overnatting for en redusert pris. Forsvarets Velferdstjenestes distriktkontor i Trøndelag fungerer som innkvarteringsentral og formidler bestillingene fra avdelingene. Kontoret er videre behjelpelig med bestilling av billetter til teater, kino, bord på restauranter etc. og ordner også med bestilling av billetter til jernbane, båt, fly og lignende. Det er Nemndas inntrykk at denne ordning både er praktisk og god.

Nemnda har tidligere slått til lyd for at mannskapene under permisjon skulle kunne føle seg noe friere enn tilfellet har vært hittil, bl. a. burde uniformstvungen under permisjon lempes på. Tidligere var det slik at mannskapene med permisjon i mer enn 48 timer kunne gå sivilt kledd. Ved departementets bestemmelse av 1. desember 1957 er adgangen til å gå sivilkledd utvidet til å gjelde permisjoner av 24 timers varighet eller mer. I praksis vil det bety at mannskapene under

vanlig week-endpermisjon kan kle seg sivilt. Det er imidlertid avhengig av at de kan reise hjem eller til et annet sted hvor de kan ha sine sivile klær oppbevart. Inn- og utpassering av militært område skal nemlig skje i uniform og mannskapene har ikke anledning til å ha sivile klær med seg i forlegningen.

Nemnda har i tidligere beretninger pekt på nødvendigheten av å tillate permisjonstransporter med militære kjøretøyer, spesielt ved avdelinger som er slik forlagt at ordinære kommunikasjoner bare med vanskelighet kan benyttes.

Ved departementets bestemmelser er det nå gitt adgang for avdelinger/stasjoner som er slik beliggende at det er umulig eller særdeles vanskelig å nytte sivile rutegående transportmidler, inntil videre å benytte militære motorkjøretøyer til avvikling av permisjonstransporter. Utgiftene ved slike transportert dekkes av forsvarsgrenenes bevilgninger til drivstoff og vedlikehold.

Nemnda har i tidligere beretninger også pekt på at det ytre leirområde burde oppheves slik at mannskapene kunne ferdes fritt inntil rosignal. Flyvåpnet har som nevnt i beretningen i fjor gjennomført dette som en prøveordning. Ordningen synes ikke å ha skapt vanskeligheter og Hærens Overkommando arbeider nå med spørsmålet om å gjennomføre den samme ordning for Hærens vedkommende.

Velferd.

I velferdssektoren har ikke Ombudsmannen hatt til behandling saker av betydning som det er grunn til å referere. Det er Nemndas inntrykk etter sine befaringer at velferdstjenesten ute ved avdelingene synes å gå tilfredsstillende selv om det av og til klages over at aktiviteten er for liten. Dette skyldes svært ofte økonomien. Velferdsmidlene rekker ikke så langt, spesielt ikke ved mindre avdelinger og avdelinger som ikke har annet enn de rene velferdstildelingene å drive arbeidet med. Vanskelig kan det også være ved de avdelinger som ikke har egen velferdsoffiser. Det finnes fortsatt endel slike avdelinger. Det øvrige befal har som regel så mye å gjøre at de ikke har anledning til å ta seg av denne del av virksomheten. På grunn av de egenartede forhold for Marinens personell har denne forsvarsgren nå fått en ekstra tildeling av velferdsmidler. Det er dog fremdeles for lite til at Marinen kan drive velferd på høyde med de andre forsvarsgrener.

Kantiner.

Det er ikke tatt opp mange saker med Ombudsmannen innenfor denne gruppe.

Som nevnt i tidligere beretninger er Ombudsmannen medlem av Kantinerådet og har derfor meget god anledning til å orientere rådet om forhold som Nemnda eller Ombudsmannen under sine reiser ikke finner tilfredsstillende, eller forhold som fremkommer under møtene med tillitsmannsutvalgene eller som fremgår av de til Ombudsmannen innsendte møtereferater.

Disiplinær- og straffesaker.

Ombudsmannen har hatt endel henvendelser om hvordan disiplinærreglementet er å forstå på forskjellige punkter. Dessuten har det vært enkelte klager over forholdene i arrestene og enkelte klager over bestemmelsen om adgang til å henlegge soning av en refselse til etter endt tjeneste. Ombudsmannen har i de tilfelle hvor det har vært grunn til det tatt sakene opp med de respektive myndigheter.

Ved Nemndas besøk i forlegningenes arrestlokaler har det vist seg at forholdene i arrestene og utstyret der varierer ganske meget. Størrelsen av arrestrommene varierer sterkt. Enkelte steder finnes det i arrestene bare en taburett, andre steder bord og stol. Vinduene er av varierende størrelse. Enkelte steder er det klare vinduer, andre steder er vinduene malt, mens de på et tredje sted kan være skjermet med lemmer. Enkelte steder er det skikkelige køyer mens arrestantene på andre steder må sove på en trebenk. Enkelte forlegninger har ikke arrester i det hele tatt. I de tilfelle hvor en heller ikke kan benytte en nærliggende forlegningsarrest, må soldatene sone ilagt refselse i vanlig fengsel, en ordning som Nemnda absolutt ikke finner tilfredsstillende. Disiplinærreglementet har enkelte bestemmelser om arrestene og deres utstyr, men bestemmelsene er mangelfulle. Nemnda har tatt dette spørsmål opp med departementet og har bedt om at det må bli gitt mer omfattende bestemmelser på dette felt.

Disiplinærreglementets bestemmelser om arrestantenes adgang til å lese blir også forstått og praktisert svært forskjellig ute ved avdelingene. Dette spørsmål har Nemnda tatt opp med Hærens overkommando. Overkommandoen forstår bestemmelsen om adgangen til lesestoff dithen at arrestantene selv har anledning til å velge hva de vil lese og at det bare er adgang til å forby lesestoff av anstøtelig beskaffenhet. Overkommandoen har skrevet til alle sine avdelinger om dette.

Nemnda foreslo overfor departementet at det utvalg som i sin tid ble satt ned for å forberede overgangen fra militær til sivil rettergang og som nå har fått i oppdrag bl. a. å revidere disiplinærreglementet, spesielt burde

se på bestemmelsene om arrestlokaler m. v. Departementet har erklært seg enig i det.

Et annet spørsmål en finner grunn til å nevne er hvorvidt det i forbindelse med en refselse for ulovlig fravær er anledning til samtidig å nekte å utbetale innkommanderings tillegg for de ulovlige fraværsdagene og dessuten avkorte fraværsdagene i opptjente eller fremtidige langpermisjonsdager. Dette er en praksis som blir fulgt ved enkelte avdelinger.

Når det gjelder trekk i dagpenger synes dette å være hjemlet i et skriv fra departementet av 9. januar 1956 med gjenpart til de øvrige forsvarsgrener. I Bistillingsutvalgets innstilling til nytt fredsregulativ er det også foreslått at enkelte tillegg skal falle bort ved kortvarige, ulovlig fravær og at resten av tilleggene skal falle bort når dette fravær er mer enn 7 dager.

Når det gjelder trekk i fridager svarende til antall ulovlige fraværende dager blir dette gjennomført i tillegg til selve refselsen for det ulovlige fravær. Slike trekk blir i realiteten en permisjonsnektelse som kommer i tillegg til den ordinære refselse. Da langpermisjonene i dag må sies å være anerkjent som noe mannskapene har krav på, på linje med ferieloven, synes den praksis som i visse tilfelle følges å være noe tvilsom. Det må etter Nemndas oppfatning være riktigere at disse fraværsdagene blir regnet med i forbindelse med spørsmålet om opptjening av forsømt tjeneste.

Av de årlige refselsesstatistikker fremgår det at refselsene innenfor Forsvaret er tallrike. Det er imidlertid Nemndas inntrykk etter de samtaler Nemnda under sine befaringer har hatt med avdelingssjefene om dette spørsmål, at det innenfor den enkelte avdeling bare er et fåtall, ofte bare en 3—4 mannskaper pr. kompani og tilsvarende, som til stadighet blir refset. Disse mannskaper er som regel et stadig uroelement som med sin innstilling meget lett virker nedbrytende på avdelingenes moral og ofte får andre mannskaper med på refsbare eller straffbare handlinger. De skaper utrivelige forhold for alle de øvrige mannskaper.

Det kan etter Nemndas oppfatning være grunn til å drøfte spørsmålet om ikke disse spesielle mannskaper bør fjernes fra de vanlige avdelinger og samles i egne, helst mindre avdelinger.

Forholdet mellom befal og menige.

Av de saker Ombudsmannen har hatt til behandling er 4 saker rene klager på en befalingsmann. I samtlige 4 saker var henvendelsen til Ombudsmannen vel begrunnet. I 2 av sakene gjaldt det vedkommende befalings-

manns språkbruk overfor soldatene. I begge tilfelle beklaget vedkommende befalingsmann sin opptreden og saken ble ansett opp og avgjort med det. I 1 sak gjaldt det ekstratjeneste og ureglementert nattøvelse, og i 1 sak bruk av mannskapene til private gjøremål. I det ene tilfelle beklaget befalingsmannen sin opptreden, i det andre tilfellet ble befalingsmannen forflyttet.

Det er Nemndas oppfatning at forholdet mellom befal og menige er bedre enn tidligere. De militære sjefer legger større vekt enn tidligere på at undergitt befal opptrer korrekt. Også ved Befalsskolene og Krigsskolene legges det nå større vekt på mannskapsbehandling, idet timetallet i denne disiplin er utvidet. Om utvidelse av timetallet er tilstrekkelig til å gi de vordende sersjanter og offiserer den sikkerhet og ro som er nødvendig når det gjelder mannskapsbehandling, er det for tidlig å uttale seg om. Den ordning som er gjennomført betyr i alle fall en stor forbedring.

I sin beretning for 1954 foreslo Nemnda at det ble gitt nærmere retningslinjer for befalens arbeid og opptreden i de første 2—3 ukene av førstegangstjenesten slik at en fikk en jevn og naturlig omstillingsprosess fra sivil til militær. I forbindelse med innrykket 1. juli 1957 har Sjefen for Hæren truffet særskilte tiltak med sikte på å lette soldatenes overgang fra det sivile til militærlivet. Øvingsavdelingene er pålagt så langt det praktisk er gjørlig å skape en slikt atmosfære og ramme omkring rekruttmottakelsen at det kan skape velvilje og tillit hos de nye rekruttene.

Tillitsmannsutvalg.

Nye bestemmelser om tillitsmannsutvalg i Forsvaret ble satt i verk 1. januar 1957. De nye bestemmelsene betydde på flere punkter et brudd med de bestemmelser som hadde vært gjeldende siden 1951 da ordningen med tillitsmannsutvalg ble satt i verk i Forsvaret.

Dette gjelder blant annet utvalgenes sammensetning. Etter de nye bestemmelsene består utvalgene nå bare av mannskapenes representanter og sjefen for avdelingen. Det er imidlertid anledning til å tilkalle både sivile og militære fagsjefer, f. eks. intendantere, kjøkkensjef, kantinebestyrer osv. ved behandling av saker innenfor vedkommendes fagområde. Velferdsoffiseren skal dog, i henhold til bestemmelsene, delta under behandling av saker som krever bevilgning av velferdsmidler. Den omstendighet at velferdsoffiseren ikke lenger er fast medlem av utvalget, har vakt en del diskusjon. Det var tidligere slik at velferdsoffiseren som regel utførte det forberedende arbeid forut for møtene og dessuten var utvalgets protokollfører. Selv om velferdsoffi-

seren i dag ikke er fast medlem av utvalget kan det etter Nemndas oppfatning ikke være noe i veien for at utvalgets formann fortsatt pålegger velferdsoffiseren på sine vegne å delta i det forberedende arbeid. I de tilfelle det ikke kan velges en habil sekretær blant utvalgets medlemmer kan det heller ikke være noe i veien for å benytte velferdsoffiseren som utvalgets sekretær. Skal velferdsarbeidet ved en avdeling bli effektivt, må velferdsoffiseren ha god kontakt med mannskaper og tillitsmenn, og han vil derfor alltid være en god støtte for sjefen i hans arbeid med å gjøre tillitsmannsutvalgene til effektive samarbeidsorganer.

Det har alltid, også etter de gamle bestemmelser, vært forutsetningen at tillitsmennene skulle velges av og blant mannskapene. Det er et alminnelig anerkjent demokratisk prinsipp at tillitsmenn velges ved frie valg og det riktig og naturlig at de, hvis interesser det her dreier seg om, selv kan utpeke sine representanter. Det har imidlertid forekommet tilfelle hvor det er valgt tillitsmenn som sjefen har gitt uttrykk for ikke å kunne samarbeide med. Uttrykt mistillit fra sjefens side er ikke tilstrekkelig til å velge en ny tillitsmann, men finner mannskapene at mistilliten er saklig begrunnet, er det nå i de nye bestemmelser åpnet adgang for mannskapene til å velge en ny tillitsmann. Denne ordning finner Nemnda er naturlig og riktig. Mannskapene bør benytte seg av ordningen og i de tilfelle de finner dette berettiget.

Spørsmålet om en som er refset kan være tillitsmann har også vært tatt opp. Det kan neppe gis noe generelt og almenyldig svar på det. De forhold som er refsbare er av og til så bagatellmessige at en refselse ikke bør føre til at vedkommende utelukkes som tillitsmann. På den annen side kan forholdet som ligger til grunn for refselsen være så alvorlig at sjefen med full rett kan gi uttrykk for sin mistillit. Slike saker må imidlertid mannskapene avgjøre etter konkrete vurderinger i hvert enkelt tilfelle.

Det er Nemndas oppfatning at de nye tillitsmannsbestemmelser virker tilfredsstillende og betyr et fremskritt i arbeidet med å skape en effektiv tillitsmannsordning i Forsvaret.

Det er Nemndas inntrykk at arbeidet i tillitsmannsutvalgene går bedre enn tidligere selv om det enda mangler meget på at virksomheten jevnt over kan sies å være så god som den bør være. Det blir av og til satt i verk tiltak for å stimulere interessen for tillitsmannsarbeidet. Flyvåpnet har således tidligere gjennomført en utveksling av tillitsmenn. Brigaden i Nord-Norge har i år i likhet med i fjor sammenkalt alle tillitsmenn og av-

delingssjefer til en to dagers konferanse hvor aktuelle problemer ble drøftet. Under konferansen ble det gitt orienteringer om velferdstjenesten, kantinevirksomheten, feltpresttjenesten, sivilundervisningen og tillitsmanns- og ombudsmannsordningen med etterfølgende diskusjon. Det ble også anledning til selskapelig samvær i meget hyggelige former. Det er Nemndas oppfatning at slike tiltak for å stimulere interessen og dyktiggjøre tillitsmennene for sin oppgave, er meget verdifulle og bør forsøkes gjennomført også andre steder hvor det er anledning til å samle utvalg fra flere avdelinger.

Ombudsmannen har også i år, på grunnlag av de innkomne referater fra tillitsmannsmøtene, utarbeidet en statistikk som gir visse opplysninger om utvalgenes virksomhet. De oppgitte tall er ikke fullstendige, fordi ikke alle de utvalg som skal sende referater gjør det. Ombudsmannen mottar, som nevnt i tidligere beretning, bare referater fra sentrale utvalg og referater fra lokale utvalg ved mer isolerte avdelinger, fartøyer o.l. Referater fra lokale utvalg ved større forlegninger sendes ikke til Ombudsmannen, og den statistikk som gjengis nedenfor omfatter således ikke møter og antall saker i disse utvalg. Sentrale utvalg skal, i henhold til bestemmelsen, avholde minst 1 møte i måneden mens lokale utvalg skal holde møte hver 14. dag. Ombudsmannen har i statistikken nedenfor ikke funnet grunn til å skille mellom sentrale og lokale utvalg, da hensikten med statistikken bare er å gi et bilde av virksomheten i tillitsmannsutvalgene.

Ombudsmannen følger gjennom referatene med i utvalgenes virksomhet. De utvalg som ikke avholder møter eller som har en uregelmessig møtevirksomhet blir tilskrevet, likesom man følger opp saken under Nemndas eller Ombudsmannens besøk i forlegningen.

Det er en forutsetning at utvalgene selv, på stedet, så langt det er mulig skal løse de saker som blir tatt opp. Saker som utvalget samlet ønsker forelagt eller som tillitsmennene krever forelagt Ombudsmannen, blir sendt som særskilt ekspedisjon. Finner Ombudsmannen at det i et referat er gitt opplysninger som ikke stemmer med gjeldende bestemmelser, tar han selv initiativet til å korrigere de gitte opplysninger. I saker som synes å vedrøre de almenmenneskelige rettigheter og som er uklart fremstilt i møtereferatet, innhentes nærmere opplysninger. Ombudsmannen har grunn til å tro at denne «følging opp» av møtereferatene skaper større interesse og større alvor over utvalgsarbeidet.

Det er som nevnt en forutsetning at utvalgene selv, så langt det er mulig, skal løse alle

aktuelle saker. En forutsetning for at dette skal lykkes er at tillitsmennene medvirker til å få sakene tatt opp i utvalgenes møter. Det forekommer imidlertid relativt ofte at tillitsmennene henvender seg direkte til Ombudsmannen med en sak, uten først å prøve saken løst i utvalget, hvilket sjefen — utvalgsformannen — ikke er så glad for. Ombudsmannen antar at det bare finnes en vei for å løse dette spørsmål, og det er å skape et bedre tillitsforhold, gi bedre informasjon om tillitsmannsordningen og sørge for regelmessige, og om nødvendig, ekstraordinære utvalgsmøter. Blir dette gjort vil tillitsmennene finne det både naturlig og hensiktsmessig først å legge saken frem i de lokale og sentrale tillitsmannsutvalg.

Den ovenfor nevnte statistikk viser følgende:

Antall avdelinger som har sendt inn referater fordeler seg således:

Hæren	56	avdelinger med	273	referater
Marinen ...	50	»	»	250
Flyvåpnet .	35	»	»	250

Det er i alt i utvalgene behandlet 3 789 saker, fordelt på forsvarsgrenene således:

Hæren	1 610	saker
Marinen	997	»
Flyvåpnet	1 182	»

Av de saker som er behandlet i utvalgene er ca. 1 214 saker eller 32 pst. løst. De 1 214 saker fordeler seg således:

Hæren	526	saker
Marinen	335	»
Flyvåpnet	349	»

Ved en fordeling av sakene på grupper etter samme system som fordelingen av Ombudsmannens saker, blir fordelingen følgende:

Innkalling, fremmøte, fritaking	2
Opptjening, godskrivning, tjenestetidens lengde, tjenestelettelsler	8
Beordring, overføring, forflytning, fra-beordring, dimittering	20
Uniformer, personlig utstyr, erstatning for tap av utstyr	327
Forlegningsforhold	816
Kosthold	414
Tjenesteforhold	731
Permisjoner	340
Velferd	660
Kantiner	81
Disiplinær- og straffesaker	18
Forholdet mellom befall og menige	12
Tillitsmannsutvalg, tillitsmennenes rettigheter	171
Lønn (innkommanderingstillegg)	38

Tillegg	9
Godtgjøringer	27
Sykesaker, tannpleie, erstatning	46
Sosiale saker	6
Forsvarets skoler	12
Fritidsundervisning	19
Sivilopplæring	19
Diverse	11

Sammenligner en årets tall og fordeling med fjorårets, viser fordelingen på de respektive grupper meget stor overensstemmelse med fordelingen i fjor.

Det er i gruppene Uniformer og utstyr, Forlegningsforhold, Kosthold og Permisjoner problemene først og fremst oppstår. I gruppen Uniformer og utstyr er det 65 saker som er løst i utvalget, Forlegningsforhold 263, Kostholdet 162, Permisjoner 120. Det er således mange saker som er tatt opp av tillitsmennene uten å ha funnet noen løsning. Det er sannsynlig at en ved en nærmere analyse av disse grupper vil kunne finne frem til områder hvor gjeldende bestemmelser muligens kunne være gjenstand for revisjon.

Gruppen tjenesteforhold er også i likhet med fjorårets en meget stor gruppe. Den er imidlertid så sammensatt og omfattende at det ikke er lett å trekke noen konklusjon.

Gruppen velferd viser en ganske stor økning i antall saker fra i fjor. Det betyr imidlertid sikkert ikke at misnøyen med velferdsarbeidet er større enn i fjor. Det er snarere Ombudsmannens mange anmodninger til velferdsoffiserene om at de i større grad enn tidligere må diskutere velferdsopplegget i tillitsmannsutvalgene som her har gitt seg utslag.

Ser man på referatene for de forskjellige avdelinger ser man tydelig at de samme saksområder har det største antall saker, uavhengig av hva slags avdeling det er og hvor den er forelagt.

Ser man nærmere på referatene er det svært få avdelinger som har holdt det antall møter bestemmelsene fastsetter som et minimum. For Hærens vedkommende er det 4 avdelinger som har holdt 12 eller flere møter. Hele 25 avdelinger, nesten halvparten av de som har sendt referater, har holdt under 5 møter i løpet av året. Når en ser hvor likeartede problemene er rundt ved avdelingene, må en med sikkerhet kunne gå ut fra at det må ha vært behov for flere møter ved alle disse avdelinger. Under alle omstendigheter skal det i henhold til bestemmelsene holdes regelmessige møter, og det er en forsømmelse fra sjefens side at møtene ikke holdes. Det er for øvrig et faktum at det under Nemndas befaringer blir tatt opp flest saker under møtene med de utvalg som ellers holder færrest møter.

Når det gjelder Marinen er møtevirksomheten langt bedre. Av marinens 50 avdelinger er det 13 som har holdt 12 møter eller mer, mens bare 9 avdelinger har holdt mindre enn 5 møter. Hertil kommer at mange av fartøyene ikke er bemannet hele året, slik at de ikke kan komme opp i det minimumstall for møter som er fastsatt i bestemmelsene.

Av Flyvåpnets 35 avdelinger er det 5 avdelinger som har holdt 12 møter eller mer. Hele 18 avdelinger har holdt bare 5 møter eller mindre.

Møtevirksomheten innenfor alle forsvarsgrener er således ikke så god som den burde være og det er helt på det rene at bestemmelsene ikke blir fulgt på dette punkt. Når Nemnda under sine befaringer diskuterer dette spørsmål med avdelingssjefene, blir en ofte møtt med at det er ikke anmeldt saker av tillitsmennene og de finner derfor ikke grunn til å holde møter. En slik innstilling er imidlertid et uttrykk for det negative syn at tillitsmannsutvalgene utelukkende er klageorganer. Har ikke tillitsmennene saker å klage over er alt som det skal være og møter i utvalget er overflødige. Utvalgene er imidlertid ment å være noe mer. De skal være samarbeidsorganer med muligheter for informasjoner begge veier og i løpet av en måned vil det alltid skje et eller annet som det burde være grunn til for sjefen å diskutere med tillitsmennene. Opplegget av velferdstjenesten kommende måned burde således være en fast post i tillitsmannsutvalget. Det er Nemndas oppfatning at de månedlige møter må holdes selv om det fra tillitsmennenes side ikke er anmeldt saker til behandling. Skal utvalgene bli det effektive organ til å vekke mannskapenes interesse for tjenesten og ansvarsfølelse overfor avdelingen og dens problemer, er den første betingelsen at det holdes regelmessige møter og at sjefen også ellers viser interesse for utvalgene.

Lønn. (Innkommanderingstillegg.)

Ombudsmannen har bare hatt 2 saker til behandling i denne gruppen. Den ene gjelder spørsmål om lønnsforhold for de mannskaper som tjenestegjør i de norske styrker i Zues. Tillitsmennene for disse styrker tok i februar 1957 dette spørsmål opp med Ombudsmannen. Ombudsmannen forela saken for departementet som sendte en mann til Zues for at han på stedet kunne danne seg et bilde av de forhold tillitsmennene tok opp med Ombudsmannen. I mars måned la departementet frem for Stortinget proposisjon om endringer og forbedringer av det norske FN-personells økonomiske betingelser. Nemnda finner derfor ikke grunn til å gå nærmere inn på saken. Det er Nemndas

oppfatning at de økonomiske betingelser for FN-personellet nå er tilfredsstillende.

Tillegg.

De fleste av de sakene Ombudsmannen har hatt til behandling gjelder søknad om enten ordinært eller ekstraordinært familietillegg. Ombudsmannen tar regelmessig slike saker opp med Forsvarsdepartementet. En rekke av søknadene er etter fornyet behandling funnet berettiget og er innvilget. En av sakene gjaldt søknader fra i alt 16 soldater som var inne til repetisjonsøvelse, alle var gift og hadde et barn. For 3 ukers repetisjonsøvelse fikk de utbetalt kr. 233,71. Dette var det ikke mulig for familien å greie seg med. Samtlige søkte derfor om forhøyet familietillegg. Av de 16 søknadene ble 13 innvilget.

Fra 1. juli 1957 er satsene for familietillegget forhøyet således: Grunnbeløp kr. 300, første barn kr. 120, annet barn kr. 90, tredje og flere barn kr. 72. Satsene for andre forsørgede er satt til kr. 120, kr. 90 og kr. 72 for henholdsvis en, to, tre eller flere å forsørge. Adgangen til å søke inntil 50 pst. forhøyelse er fortsatt til stede. Det må imidlertid ses i sammenheng med Velferdstjenestens adgang til å gi økonomisk støtte av de midler som er stilt til disposisjon til sosial hjelp.

Når det gjelder forhøyet familietillegg er forutsetningen den at slikt tillegg ikke skal gis til dekning av utgifter pådratt like før eller under militærtjenesten. Nemnda er for så vidt enig i et slikt prinsipp, ellers ville mannskapene eller deres familier kunne gå til innkjøp av ting de ikke hadde noe absolutt behov for, for å få Forsvaret til å dekke mer eller mindre av kjøpesummen. Nemnda er imidlertid ikke sikker på at det er riktig å håndheve dette prinsipp strengt. Spesielt når det gjelder mannskaper som like før militærtjenesten har fått sjanse til å gå igang med bygging av eget hjem eller som like før eller under militærtjenesten får leilighet og dermed dyrere husleie. I slike tilfelle bør regelen om inntil 50 pst. tillegg kunne anvendes. Det skulle være mulig å plukke ut de som bare spekulerer i Forsvarets støtte.

Godtgjøringer.

Spørsmålet om kostgodtgjøring under permisjon og reisegodtgjøring under permisjon er behandlet under avsnittet permisjoner. De 17 saker Ombudsmannen har behandlet i denne gruppe gjelder forskjellige former for godtgjøringer som mannskapene har krav på, men som det i visse tilfelle har vært vanskelig å få utbetalt. Ombudsmannen har tatt de enkelte saker opp med de respektive myndigheter.

Noen nærmere omtale av disse saker antas ikke nødvendig.

Sykesaker.

Av de 17 saker Ombudsmannen har behandlet er det her 3 saker som er viet ganske stor oppmerksomhet i dagspressen og som Ombudsmannen av den grunn har undersøkt nærmere.

Den ene saken gjaldt en soldat ved Feltartilleriets Øvingsavdeling nr. 1, Fredrikstad, som var blitt syk og som, ifølge en pressemelding, under dramatiske omstendigheter var brakt til sykehus hvor han hadde ligget bevisstløs i 8 dager. Nemnda undersøkte denne saken meget grundig, bl. a. ved gjennomgåelse av alle sakens dokumenter, ved befarung ved vedkommende avdeling, ved samtaler med den sykes værelseskamerater, med tillitsmennene og hans befal. Nemndas medlem dr. Tveten hadde videre samtale med de sivile leger som hadde behandlet soldaten. Nemnda finner ingen grunn til å gå nærmere inn på det faktiske hendelsesforløp, men nøyer seg med å slå fast at det, etter Nemndas oppfatning, ikke var grunnlag for noen saklig kritikk av den behandling soldaten hadde fått. Samtlige ansvarlige myndigheter, både sivile og militære, opptrådte i det omhandlede tilfelle korrekt og hensynsfullt.

Den andre saken gjaldt en småbruker som var innkalt til repetisjonsøvelse og som mente at strabasene under øvelsene, på grunn av hans tidligere sykdommer, hadde medført en ytterligere svekkelse av helsetilstanden. Ombudsmannen hadde samtlige dokumenter til gjennomsyn. Etter de opplysninger dokumentene ga, var det ikke tvilsomt, etter Ombudsmannens mening, at saken var gitt en feilaktig fremstilling i pressen, mer basert på de opplysninger vedkommende selv hadde gitt enn på de fakta som fremgikk av sakens dokumenter.

Ombudsmannen pekte imidlertid på overfor Forsvarsdepartementet om en legeundersøkelse i forbindelse med innkalling i 1955 hadde vært grundig nok. Det ble også gitt uttrykk for at det, når det gjaldt legeundersøkelse av repetisjonsmannskaper med gammel legekjenning, kunne være nødvendig med noe mer omfattende undersøkelse. Dette spørsmål var imidlertid allerede tatt opp til vurdering av de militære myndigheter.

Det tredje tilfellet gjaldt en soldat som ifølge en Osloavis skulle ha ligget farlig syk på en militær sykestue uten legetilsyn. Nærmere undersøkelse viste at soldaten led av en akutt magelidelse i likhet med 75 av de andre mannskapene ved avdelingen. Da en var klar over at hans tilfelle var noe alvorligere enn de øvrige, ble han lagt inn på sivilt sykehus.

De sivile legene hadde ikke funnet noe påfallende hverken med soldatens tilstand eller den behandling han hadde fått. At soldaten hadde ligget uten legetilsyn refererte seg til at det en dag ikke hadde vært legevisitt. Av sykestuens 3 leger var de 2 opptatt med undersøkelse i forbindelse med innrykk til repetisjonsøvelse, mens den tredje som skulle gått visitten var blitt syk. De to legene arbeidet imidlertid i leiren og ville kunne vært til stede på et øyeblikks varsel om pleiepersonalet hadde funnet noe påfallende ved noen av pasientene.

Av de øvrige sakene gjelder en del tannbehandling innen Forsvaret, som spesielt for Marinens mannskaper ombord på fartøyene, fortsatt byr på en del vanskeligheter.

Ombudsmannen er også for 1957 tilstillet en statistikk over inntrufne ulykker. For sammenlikningens skyld skal en nedenfor gjenta tallene for 1956 oppgitt i fjorårets beretning.

Antall ulykker

1956	1957
392	447

Ved nærmere undersøkelser viser det seg at økningen i ulykkes antall skyldes økning i «sivile» ulykker (beinbrudd, forstuvninger på ski, fotballbane etc.). I de spesielle grupper en skal omtale nedenfor er det tilbakegang i alle antall, bortsett fra gruppen «andre kjørehell».

Skyteulykkene som omfatter ulykker under skyte- og våpenøvelser, vådeskudd og eksplosjonsulykker viser følgende fordeling:

	1956	1957
Skarp ammunisjon	33	23
Redusert eller løs ammunisjon ...	5	4
Eksplosjons- og sprengningsulykker	18	17
Andre årsaker	3	6

Av ulykkene med løs ammunisjon skyldes to trepropper og en plastpropper mens det for den fjerde ikke er opplyst hva slags ammunisjon som ble benyttet. Felles årsak for alle var for kort hold.

En av eksplosjonsulykkene skyldtes en hjemmelaget bombe.

Kjøreulykkene eller riktigere sagt ulykker under landtransport fordeler seg slik:

	1956	1957
Rene kjørehell	50	30
Andre kjørehell	15	60

Av meldingene om de rene kjørehell synes det å fremgå at sikkerhetsbelte i ganske mange tilfelle ville ha vært til en viss nytte. En del skader skyldes løse gjenstander inne i bilen som er blitt slynget mot fører eller pas-

sasjer. Ved noen ulykker med lastebiler er det mannskaper på lasteplanet som er blitt skadd. I denne gruppe er det tatt med skader ved fyllekjøring med stjålet bil, skader som for såvidt ikke er av «militær» art.

Den store økning i gruppen «andre kjørehell» synes å ha en viss sammenheng med en tiltagende bruk av privat motorsykkel.

Ulykker med dødelig utgang fordeler seg slik:

	1956	1957
Flyulykker	14	4
Skyte- og sprengningsulykker ...	7	3
Landtransport (kjørehell)	10	9
Drukning	6	3
Andre årsaker	6	5
	43	24

Antall dødsulykker er det laveste siden 1954.

Av dødsulykkene under landtransport skyldes 3 av ulykkene motorsykkelkjøring under permisjon. En skyldtes hopp fra bil i fart — under permisjon.

Av skyteulykkene skyldtes 2 en og samme granateksplosjon mens den tredje skyldtes vådeskudd i fritiden, avfyrt av den drepte selv.

Alle tre drukningsulykkene skjedde under permisjon. Av «Andre årsaker» skyldtes et dødsfall et fall i fritiden.

Svært mange av dødsfallene skyldtes således ulykker som ikke har noen direkte sammenheng med militærtjenesten, og antallet ulykker med dødelig utgang viser en gledelig nedgang fra i fjor.

Sosiale saker.

Av de 6 sakene som er behandlet innenfor denne gruppe, gjelder flere saker skattespørsmål i forbindelse med skatt av årets inntekt. En av sakene gjelder en kommunes forståelse av bestemmelsen skattbar inntekt. Da imidlertid dette er et rent kommunalt anliggende og saken dessuten ikke er ferdigbehandlet enda, finner ikke Ombudsmannen grunn til å gå nærmere inn på saken. De øvrige saker finner heller ikke Ombudsmannen grunn til å omtale nærmere.

Sivilopplæringen.

Ombudsmannen har hatt bare 1 sak til behandling innen denne gruppe. Saken gjaldt en mindre avdeling som på grunn av sin spesielle tjeneste ikke fikk del i sivilundervisningen i den utstrekning de hadde krav på. Saken ble tatt opp med vedkommende undervisningsinspektør og det ble funnet frem til en tilfredsstillende løsning.

Under Nemndas befaringer blir det av og til fra tillitsmennenes side nevnt at det for de

fastkommanderte mannskaper (kokker, sjåfører o. l.) kan være vanskelig å få tilpasset undervisningstimene. Stort sett synes imidlertid dette også å gå tilfredstillende.

Det er ellers Nemndas oppfatning at sivilundervisningen går bra. Når det gjelder den frivillige fritidsundervisning synes det stadig å være utvikling med bl. a. mer omfattende undervisning, som f. eks. handelsskolen som er startet i Brigaden i Nord-Norge.

Sivilundervisningen synes å være blitt en viktig faktor i bildet når det gjelder vurderingen av mannskapenes utbytte av militærtjenesten. I den forbindelse er det imidlertid også meget viktig å legge vekt på den øvrige meget omfattende opplæring som finner sted i Forsvaret og som svært ofte er av direkte betydning for mannskapenes senere sivile arbeid.

Befalssaker.

Som det fremgår av oversikten er det i år behandlet 117 saker for befall.

Tjenestemenn — befall — har, i henhold til Nemndas instruks og den fortolkning som ble gitt under sakens behandling i Stortinget, rett til å legge sine saker fram for Ombudsmannen, men de skal først ha lagt saken frem tjenestevei. Først etter at den har vært behandlet ad tjenestevei kan tjenestemannen, om han ønsker det, be om Ombudsmannens bistand. Stortinget har senere gitt uttrykk for at Ombudsmannen må vise varsomhet ved behandling av rene lønns- og ansiennitetssaker. Spørsmål om forbigåelser ved opprykk i stilling skal Ombudsmannen overhodet ikke ta opp til behandling. Slike saker hører ene og alene inn under Stortingets Protokollkomité.

Ombudsmannen har derfor funnet å burde avvise ganske mange saker vedrørende lønns- og ansiennitetsspørsmål. Dette gjelder spesielt slike saker hvor det er tydelig at saken ikke bare gjelder den som klager, men grupper av befall. Det er rimelig at saker av denne art drøftes og fremmes av befalets organisasjoner.

I enkelte av de befallssaker Ombudsmannen har hatt til behandling har det fra de militære myndigheters side vært reist tvil om hvorvidt saken kan sies å ha vært behandlet tjenestevei for den ble tatt opp med Ombudsmannen.

Dette har foranlediget at Nemnda har drøftet nærmere hva det ligger i uttrykket «behandlet tjenestevei».

Det spørsmål som først og fremst melder seg er hvor langt på tjenesteveien saken må være kommet før den kan bringes inn for Ombudsmannen. Det kan etter Nemndas mening ikke være riktig å forstå bestemmelsen slik at saken skal være behandlet til topps tjenestevei. Dette ville i praksis bety at en-

hver befallssak måtte være behandlet av departementet før den kunne forelegges for Ombudsmannen. Det må etter Nemndas oppfatning være tilstrekkelig at saken har vært behandlet av en instans som har anledning til å treffe en avgjørelse i det spørsmål som er reist. Etter behandlingen i en slik instans må befallingsmannen ha anledning til å ta saken opp med Ombudsmannen.

Det er videre på det rene at befall som ikke får svar på en henvendelse tjenestevei, kan ta saken opp med Ombudsmannen. Det spørsmål som reiser seg i denne forbindelse er hvor lenge vedkommende skal vente før han kan henvende seg til Ombudsmannen. Såvidt Nemnda skjønner kan det ikke settes noen bestemt tidsfrist. Det er avhengig av sakens art og hvilken myndighet den tas opp med. Regelen må imidlertid være at befallingsmannen har krav på svar så snart som mulig. Gjelder det et spørsmål som er aktuelt i øyeblikket må han ha krav på svar omgående. Blir en slik sak tatt opp med Ombudsmannen, skal Ombudsmannen etter Nemndas oppfatning ikke i første omgang gjøre mer enn å foranledige at saken blir avgjort og besvart. Er dette svaret ikke tilfredsstillende må befallingsmannen påny kunne ta saken opp med Ombudsmannen etter de vanlige regler.

Ombudsmannen har praktisert bestemmelsen overensstemmende med Nemndas forståelse av den.

Nemnda har tidligere i beretninger pekt på at det tar lang tid med behandling av saker tjenestevei og har også tatt dette spørsmål opp med departementet som igjen har tatt spørsmålet opp med Overkommandoene. Hærens Overkommando har for sitt vedkommende sendt ut rundskriv om at personellsakene må gis raskest mulig behandling. Flyvåpnets Overkommando har opplyst at det tidligere har vært endel forsinkelser i forbindelse med de store utvidelser i våpnet. Nå forekommer imidlertid ikke forsinkelser av betydning, men FOK vil være oppmerksom på forholdet. Marinen fant ikke grunn til å iverksette spesielle tiltak. Departementet opplyste for sitt vedkommende at en omlegging av fremgangsmåten, ved beordringer og andre tiltak som ville bli foreslått, ville avlaste personellkontorene for så meget arbeid at de ville få bedre tid til å behandle personellsakene.

I sin beretning for 1954 pekte Nemnda på at befalets problemer var så mangeartede og vanskelige at det burde nedsettes en departemental komité med oppdrag å utrede problemene og komme med forslag til bedringer. En slik komité ble oppnevnt. Komitéen som

avga sin innstilling i januar 1957, foreslo følgende:

1. Befalet bør gis mulighet for å skaffe seg tilfredsstillende boliger.
Befal som av hensyn til tjenesten ikke kan slå seg ned på et bestemt sted, bør skaffes bolig ved statens forsorg.
2. For å utnytte Forsvarets boliger best mulig innføres korttidskontrakter som betinger tilbakebetaling av endel av den innbetalte leie ved punktlig oppfyllelse av kontrakten.
3. Det opprettes en stilling som boliginspektør i Forsvaret.
4. Tillegg i Forsvarets indeks reguleres.
5. Det nåværende omflytningstillegg økes og i tillegg til dette foreslås et forhøyet omflytningstillegg i de to første år etter beordringen.
6. Godtgjøring for utgifter ved kortvarig tjeneste utenfor standkvarter justeres.

Enkelte av disse tiltak er allerede satt i verk.

Oversikten over de behandlede saker viser at hovedmengden av henvendelser til Ombudsmannen gjelder gruppene beordring — fra- beordring — forflytning — aldersgrense — avskjed — oppsigelse — lønn — tillegg — godtgjøringer.

Ombudsmannen finner ingen grunn til å gå nærmere inn på de enkelte saker, men om enkelte av de spørsmål som går igjen i flere saker finner en grunn til å redegjøre for Ombudsmannens og Nemndas syn.

Flere henvendelser til Ombudsmannen er foranlediget av oppsigelse av engasjementskontrakter eller nektelse av fornyelse av engasjement fordi vedkommende befalingsmann på grunn av ett eller annet forhold ikke er funnet verdig til fortsatt tjeneste i Forsvaret. Ombudsmannen er selvsagt enig i at en må stille strenge krav til en befalingsmann og at det i alminnelighet ikke er grunn til å beholde i Forsvarets tjeneste personell som f. eks. er dømt for en straffbar handling eller på annen måte gjort seg skyldig i uverdigg opptreden. Tvilstomt blir det imidlertid når det forhold som er det avgjørende for Forsvarets syn på vedkommende ligger relativt langt tilbake i tiden og vedkommende hele tiden senere har vært i Forsvarets tjeneste og gjort en god jobb. Enda mer forbausende virker det selvsagt på vedkommende når han i mellomtiden er gitt utdanning på Forsvarets bekostning og plutselig blir møtt med en oppsigelse begrunnet med at han ikke er funnet verdig til å fortsette i Forsvarets tjeneste. Det kan vel også være et tvilstomt spørsmål om engasjementskontraktens bestemmelse om

oppsigelse kan bringes til anvendelse på et forhold som ligger forut for kontraktens opprettelse, spesielt når Forsvaret selv burde være den første til å kjenne til dette forhold. Det er Nemndas oppfatning at vedkommende som har vist en opptreden som gjør ham uskikket til fortsatt tjeneste må få oppsigelse med en gang. Ved fortsatt tjeneste, endog i enkelte tilfelle videre utdanning, får vedkommende den oppfatning at hans opptreden ikke vil få følger for fortsettelse i tjenesten og vil ha ytterst vanskelig for å forstå og godta en senere oppsigelse.

Det er også i år behandlet enkelte saker hvor det er klaget over tjenesteuttalelse som etter vedkommende befalingsmanns syn ikke er gitt på grunnlag av en saklig vurdering av vedkommendes tjeneste.

Nemnda har i sin innberetning for 1954 pekt på at systemet med tjenesteuttalelse burde legges om. Det er nå gitt nye bestemmelser om tjenesteuttalelse som foreløpig skal gjelde som en prøveordning i tre år fra 1. januar 1958.

Befalets boligforhold er en viktig sektor av befalets problemer. Særlig spørsmålet om enhetshusleiens rimelighet har vært tatt opp med Ombudsmannen. Nemnda har tatt dette spørsmål opp med departementet og har pekt på at det mange steder vil virke urimelig med enhetshusleien på kr. 1,40 pr. m² pr. mnd. Departementet ville ikke ta standpunkt til dette før «Befalsutvalgets» innstilling forelå. I sin innstilling pekte utvalget på at dette med for høy husleie var et av de problemer befalet ville ha rettet på. Misnøyen med husleien var særlig stor i Nord-Norge, sier utvalget i sin innstilling. Under forutsetning av at leilighetenes standard er tilfredsstillende mener utvalget at den fastsatte husleiesats ikke kan karakteriseres som urimelig sammenlignet med husleiene i sivile etterkrigsleiligheter. Utvalget fant derfor ikke grunn til å ta opp spørsmålet om en generell senkning av husleien i Forsvarets bygg.

I sin henvendelse til departementet ga Nemnda uttrykk for at det muligens burde innføres en soneinndeling når det gjaldt husleiene. Finansdepartementet har imidlertid uttalt at det av prinsipielle grunner ikke kan gå med på soneinndeling.

Da spørsmålet om husleiene i Forsvaret har vært behandlet i Stortinget etter et spørsmål stillet av en av representantene med utførlig svar fra Forsvarsministeren, finner ikke Ombudsmannen grunn til å gå nærmere inn på husleiespørsmålet.

De retningslinjer Finansdepartementet har gitt for statsgaranti for lån til boliginnskudd er referert i Nemndas beretning for 1955.

Etter disse retningslinjer kunne statsgaranti bare gis for innskudd i boligselskaper som hadde Husbankens tilsagn om lån og nedskrivningsbidrag. Nemnda kunne ikke finne at denne begrensning av støtten til bare å gjelde Husbankfinansierte boliglag hadde noen støtte i det Stortingsvedtak som dannet grunnlaget for garantiordningen og at denne begrensning i alle fall virket urimelig. Det er nå meddelt at betingelsen om Husbankfinansiering er bortfalt.

Når det gjelder flytningsgodtgjørelse viser det seg at åremålstilsatt personell ikke går inn under de nye bestemmelser om flytningsgodtgjørelse hvor bestemmelsen om en viss tidsfrist før en kan få godtgjørelse ved en ny flytning er bortfalt. Samferdselsdepartementet hevder at det er bare fast ansatte embetsmenn og tjenestemenn som går inn under bestemmelsene. De åremålstilsatte har derfor ikke regulativbestemt krav på flytningsgodtgjørelse, men departementet har på Ombudsmannens henvendelse opplyst at det benytter sin rett til å tilstå godtgjørelse i de tilfelle hvor en annen praksis ville virke urimelig. De åremålstilsatte er således avhengige av departementets skjønn i hvert enkelt tilfelle. Dette kan etter Nemndas mening ikke være tilfredsstillende. Det åremålstilsatte befalet er en svært nødvendig del av befalskorpset og i den utstrekning dette befalet er nødt til å flytte burde bestemmelsene om flytningsgodtgjørelse gjelde fullt ut på samme måte som for det fast tilsatte personell.

Nemnda har tidligere pekt på nødvendig-

heten av et planmessig arbeid for å bryte den isolasjon som en ofte finner er til stede mellom de militære forlegninger og den sivile befolkning på stedet. Dette er et spørsmål av betydning både for menige og befal, men Nemnda er ikke i tvil om at spørsmålet har særlig betydning for befalet. Et stort antall befal skifter arbeidsplass (avdeling) relativt ofte. De fleste bor i befalsforlegninger, bare en mindre del har familiebolig. De har svært ofte liten kontakt med stedets befolkning.

Nemnda har med glede konstatert at det fra sjefer og befalets side etter hvert er satt i verk ganske mange og prisverdige tiltak, men sett under ett er det meget ugjort på dette felt. En vesentlig årsak til at det ikke fra forlegningssjefenes side blir gjort mer med denne sak er manglende pengemidler. Bare et lite antall befalsmesser er så sterke økonomisk at de kan bære omkostninger ved å innby sivile, f. eks. kommunestyrets medlemmer og andre av stedets befolkning med damer, til sammenkomster med foredrag, litt underholdning og en enkel servering. Det store flertall befalsmesser har en meget anstrengt økonomi og sjefen disponerer heller ikke midler til et slikt formål. Nemnda er ikke i tvil om at det av mange grunner ville være meget nyttig om dette spørsmål kunne løses og når til at spørsmålet blir tatt opp til overveielse. De midler en kan stille til de enkelte forlegningssjefers disposisjon til dette formål, vil etter Nemndas oppfatning vise seg å være vel anvendt sett både fra Forsvarets og sivilbefolkningens side.

Ombudsmannsnemndas befaringer.

Befaringene er lagt opp som tidligere år. Programmet for besøket ved den enkelte avdeling er også lagt opp overensstemmende med den praksis som tidligere er fulgt og virker tilfredsstillende. Nemnda har først en samtale med avdelingens sjef, deretter foretas en befarings av leiren, ledsaget av sjefen og tillitsmennene. Til slutt er det møte med tillitsmannsutvalget som på forhånd er underrettet om besøket og om at tillitsmennene kan få møte Nemnda alene. I ett tilfelle under årets befaringer har tillitsmennene bedt om å få møte Nemnda alene, og i ett tilfelle har Nemnda anmodet om et slikt møte. I begge tilfelle hadde Nemnda etterpå møte med hele utvalget.

De saker Nemnda har funnet det nødvendig å ta opp på grunnlag av befaringer, er omtalt i protokollene fra befaringer og møtene. Disse følger beretningen som uttrykt bilag.

I det følgende skal en gi en oversikt over de avdelinger som er besøkt, Nemndas inntrykk av forholdene ved avdelingen og en kort omtale av de saker Nemnda har funnet grunn til å bemerke eller å ta opp med de militære myndigheter.

Flyvåpnets Sambands- og Radarskole, Lutvatn.

Forlegningsforholdene for den del av mannskapene som var henvist til å bo i de dårligste tyskerbrakkene, var dårlige. Avdelingen hadde så godt som mulig forsøkt å bedre forholdene. Endel av befalet var skaffet forlegning utenfor leiren, slik at deres rom kunne disponeres av mannskapene. Videre var de av mannskapene som hadde anledning til det, gitt lov til å bo hjemme. På denne måte hadde man unngått å bruke de dårligste rommene i vintertiden. Denne midlertidige ordning må gjennomføres inntil den nye mannskapsfor-

legningen som skal påbegynnes, er ferdig. Den vil gi plass til 192 mannskaper.

Undervisningsrom var det for lite av ved avdelingen.

Kantinen var for liten etter det belegg skolen hadde. Kinosal, som var neste byggetrinn i tilknytning til kantinen, manglet. Et mindre klasserom ble nå brukt som kinosal. Dette var ikke en tilfredsstillende ordning. Spørsmålet om neste byggetrinn i velferdsbygget ble tatt opp med departementet, idet det ble pekt på at kantinen var for liten og at kinosal manglet. Departementet svarte at en var oppmerksom på forholdet og at en ville forsøke å gi prosjektene den best mulige prioritet. Bevilgningene til byggearbeider var imidlertid knappe i forhold til behovet, slik at det intet kunne sies om når arbeidene kunne settes i gang. Nemnda er klar over at en ved vurderingen, spesielt av velferdssektoren, må ta hensyn til at forlegningen ligger nær Oslo og av den grunn har mange fordeler sammenlignet med en isolert forlegning.

Forsvarets Forskole- og Gymnas, Fredriksten festning.

Forlegningsforholdene for skolens elever var tilfredsstillende med lyse og hyggelige rom med bra utstyr. I internatbygningen fantes det et meget stort og pent oppholdsrom med scene. Undervisningsrom var nyinnredet i en av festningens gamle bygninger. Rommene var blitt meget tilfredsstillende med godt utstyr.

Under møtet med tillitsmannsutvalget ble det tatt opp endel spørsmål som Nemnda fant grunn til å ta opp med de militære myndigheter.

Avdelingen hadde i flere år hatt stående en oppvaskmaskin som ikke var montert. Tillitsmennene mente at en ved å få denne montert kunne spare endel av kommanderingene til kjøkkentjeneste. Nemnda tok spørsmålet opp med Generalintendanten og ble senere meddelt at maskinen med arbeidsbenk var montert.

Skolens badstubad var ikke i stand. Badstuen var stengt etter at 2 ovner var brent i stykker. Lokalet ble benyttet til lager. Det var ikke gjort noe for å få brakt på det rene hva årsaken var til at ovnene gikk i stykker. Da det var behov for badstue, og det dessuten står i Hygieneinstruksen at badstue skal forefinnes, tok Nemnda saken opp med Distriktsingeniøren. Forholdet ble undersøkt nærmere, og en fant årsaken til at ovnene brant i stykker. Endel ominnredningsarbeider vil bli nødvendige. Det er senere meddelt at dette vil bli gjort.

Elevene mente at torvfyringen som skolen var pålagt, førte til ujevn fyring og temperatursvingninger som var sjenerende. Årsaken til dette måtte være at fyringsanlegget ikke passet til torvfyring. På Nemndas foranledning ble saken undersøkt. De opplysninger Nemnda fikk, viste imidlertid at anlegget var fullt brukbart også til torv.

Feltartilleriets Øvingsavdeling nr. 1, Fredrikstad.

Øvingsavdelingens mannskaper var forlagt i Artillerigården, Mineberget og Kongsten, mens avdelingens kontorer og befalsforlegning var plasert i en av de andre gamle bygningene som var pent ominnredet. På loftet var det innredet undervisningsrom som avdelingen var godt fornøyd med. Mannskapenes spisesal og kjøkken var i en gammel bygning hvor forholdene ikke var tilfredsstillende.

Artillerigården er ominnredet og anvendes som mannskapsforlegning og gir plass for 230 mann. Rommene var pene, kanskje litt mørke, men med bra utstyr. De hygieniske forhold var tilfredsstillende. Sersjantkurset som også var forlagt i Artillerigården, hadde bra forlegningsrom og et pent oppholdsrom. I de gamle kjellerhvelvene var det innredet kontorer, konferanserom, peisestue, bibliotek, hobbyrom, bl. a. snekkerverksted og vevstue, og kantine, alt sammen meget pent og hyggelig, spesielt kanten.

På Mineberget var det forlagt et batteri. Forlegningen bestod av gamle tyskerbrakker, og forholdene her var ikke gode. Gammelt utstyr, trangt om plassen, ikke gardiner, ikke varmt vann. Kjøkkenet var gammelt med vedfyrte kjeler, baljer til oppvask, dårlig gulv. Spisesalen hadde langbord og benker.

På Kongsten var forholdene som på Mineberget. Begge forlegninger hadde de samme mangler og svakheter som gamle tyskerforlegninger alltid vil ha. De er ikke tilfredsstillende. Mannskapene er imidlertid forlagt her bare i rekruttskolens 4 måneder, og til dette kan det kanskje midlertidig forsvares å bruke leirene. Det foreligger planer om ombygging av Tøyhuset til sentralkjøkken og spisesal, samt forlegning for et batteri. Blir denne plan gjennomført, vil forholdene bli atskillig bedret. På Nemndas henvendelse om dette spørsmål har imidlertid departementet svart at dette foreløpig ikke kan gjøres, da det forutsettes at en av Feltartilleriets øvingsavdelinger skal sløyfes. Før det er tatt endelig standpunkt til dette spørsmål kan en ikke sette igang større arbeider. Den samme begrunnelse ble anført da Nemnda anmodet om at det måtte bli stilt midler til disposisjon til

innredning av skikkelige vaskerom på Kongsten og Mineberget. Stoff til gardinkapper ble lovt anskaffet.

Forholdene for øvrig for mannskapene syntes å være tilfredsstillende. Arbeidet i tillitsmannsutvalget går utmerket. Det samme syntes å være tilfelle med velferdsarbeidet. Nemnda fikk inntrykk av at mannskapene stort sett var fornøyd med tjenesten ved avdelingen.

Flyvåpnets tekniske skole, Kjevik.

Forlegningsforholdene for elevene er gode. Det er bygd en ny kaserne med plass til 96 mann. Resten er forlagt i tyskerbrakker som er i meget god stand, med sentralfyring, koldt og varmt vann. Spisesal og kjøkken var også tyskbygd men i god stand med godt utstyr på kjøkkenet. Forlegningsbrakker, spisesal etc. var plasert meget pent i et skogbevokst område med gressplener mellom brakene.

Undervisningsrommene var for endels vedkommende bygd inntil hangaren med fly og det øvrige instruksjonsmateriell, slik at den teoretiske og praktiske undervisning meget lett kunne kombineres. I tillegg til undervisningsrommene, som det for øvrig var for få av, fantes en rekke forskjellige verksteder, meget godt utstyrt med verktøy, maskiner og modeller. Det var Nemndas inntrykk at skolen takket være det gode utstyr og et effektivt opplegg av undervisningen, var istand til å gi elevene en meget solid utdanning på de forskjellige felter.

Velferdsbygget lå ganske langt fra leiren. Her kom imidlertid personellet i meget god kontakt med sivilbefolkningen. Leirens bibliotek med lesesal var helt nyinnredet. Dette var for øvrig slått sammen med det kommunale bibliotek. I den meget pent utstyrte kantine var det bestemte dager tillatt å ha med sivile gjester.

Boligforholdene for befalet er relativt tilfredsstillende. På et meget pent boligfelt ca. 3 km fra leiren hadde befalets byggelag under bygging en rekke vertikaldelte 2-manns boliger.

Forholdene for personellet ved skolen syntes stort sett å være gode. Nemnda tok etter befaringen opp med departementet spørsmålet om bygging av ytterligere undervisningsrom ved skolen. Departementet opplyste at spørsmålet ville bli vurdert i forbindelse med budsjettopplegget for 1958/59. Nemnda anmodet Flyvåpnets Overkommando om å undersøke mulighetene for å utstyre spisesalen med småbord og stoler. Overkommandoen svarte at en slik utskiftning i samtlige av Flyvåpnets spi-

sesaler var planlagt, men måtte strekke seg over flere år på grunn av utilstrekkelige bevilgninger. En rekke andre mindre spørsmål tatt opp av Nemnda ble lovt en tilfredsstillende løsning.

Infanteriets Øvingsavdeling nr. II, Evjemoen.

Leiren er delt i to, søndre og nordre leir. Øvingsavdelingen er forlagt i søndre leir som i det alt vesentlige består av tyskbygde brakker. Mannskapskantine og befalsmøse er bygd etter krigen. Det var bevilget midler til 2. byggetrinn av kantinebygget, kinosal, men bevilgningen er trukket tilbake. Det samme var tilfelle med bevilgningen til undervisningsbygget.

Disse bygninger, sammen med gymnastikk-sal, er meget påkrevd for at avdelingen skal kunne gjennomføre utdanning av mannskapene. Av de 7 mannskapskasernene er 1 ombygd. Den var i meget bra stand med pene forlegningsrom og vaskerom. Det var lagt inn sentralfyring. Utstyret var pent. Det manglet imidlertid gardiner, og Nemnda tok dette opp med Generalintendanten som opplyste at gardiner ville bli skaffet til veie i budsjettåret 1958/59. To av de andre mannskapskasernene var pusset opp og var i ganske bra stand, men ikke på høyde med den brakken som var ombygd.

Badet var i en meget dårlig forfatning med sprukne gulv, istykkerslåtte fliser og rustne rør. Varmtvannsberederen var for liten til å dekke behovet for varmt vann. Nemnda uttalte overfor departementet at bygging av nytt bad burde gis høy prioritet. Departementet opplyste imidlertid at spørsmålet om nytt bad måtte sees i sammenheng med spørsmålet om sløyfing av en øvingsavdeling for Infanteriet. Før det var tatt standpunkt til dette spørsmål kunne ikke departementet ta opp forslag om nytt bad.

Den nye kantine var meget bra med stort og pent utstyrt kantine-lokale, hobbyrom, skrive-stue, bibliotek, leilighet for bestyrer, betjeningsrom, kontorer og gjesterom.

Spisesalbygning med kjøkken var i ganske bra stand. Det samme gjaldt sykestuen.

Leiren ligger noe ensomt til med liten anledning til kontakt med sivilbefolkningen. For mannskapene spiller ikke dette så stor rolle idet de fleste er ved avdelingen i bare 4 måneder. Fra avdelingens side var det imidlertid lagt ned et stort arbeid for å gjøre forholdene innen leiren så trivelige som mulig, særlig med planering og beplantning. Det var et stort behov for idrettsplass og gymnastikk-sal, eventuelt ekserserhus ved avdelingen. Det var prosjektert idrettsplass med fotballbane,

løpebaner, sprang- og kastbaner (skøytebane), men avdelingen manglet midler til å sette i gang dette arbeid.

Befalet har en meget pen messe med oppholdsrom. Befalsforlegningene vil etter en ominnredning bli gangske bra. Familieboliger er det for lite av. Mange må leie privat og bor under meget dårlige forhold. På grunn av uvishheten om leirens fremtid er det ikke satset så mye på privat boligbygging og av samme grunn er det heller ikke bevilget midler til familieboliger.

Avdelingens øvelsesfelt er meget bra. Det er fra avdelingens side nedlagt et stort arbeid med bygging av skytebaner, veier, sambandsnett etc., og forholdene ligger ypperlig til rette for feltmessige øvelser.

Nordre leir består for det meste av gammel, norsk bebyggelse. Det er i alt ca. 100 bygninger som disponeres av en rekke forskjellige avdelinger til lager, verksted etc.

Marvika Orlogsstasjon.

Forlegningsforholdene ved stasjonen var ikke tilfredsstillende. En nybygd beredskapskaserne var nå tillatt tatt i bruk slik at den faste mannskapsstyrken, ca. 60 mann, nå hadde fått en meget bra forlegning. Det blir imidlertid holdt kurser av forskjellig art ved stasjonen, og kursdeltakerne er henvist til å bo i en gammel kondemnert tyskerbrakke som er i en ytterst slett forfatning.

Det er bygd ny sykestue ved stasjonen. Den er meget bra med pene kontorer og sykerom med meget bra utstyr. Det var prosjektert bad i forbindelse med sykestuen. Det ble imidlertid sløffet. Da badet var planlagt i denne bygning, ble det ikke installert bad i den nye beredskapskasernen, slik at stasjonen nå ikke har noe tilfredsstillende bad. Det er som et provisorium montert 4 dusjer i beredskapskasernen.

Spisesalen, som er i en gammel brakke, er ikke tilfredsstillende. Rommene er mørke og triste. Spisesalen brukes også som kinolokale. Kjøkkenet er ganske bra med godt utstyr.

Stasjonens arrestlokale har så liten kapasitet at en svært ofte er henvist til å bruke det sivile fengsel i Kristiansand. Disiplinærforholdene ved stasjonen er vanskelige. De av mannskapene som på grunn av sin opptreden ikke kan beholdes ombord, blir gående på stasjonen og skaper mange vanskeligheter, både overfor sivilbefolkningen og overfor de øvrige mannskapene.

Stasjonens sambandspersonell var forlagt i en ny kaserne på Odderøya festning hvor forholdene på alle måter var meget tilfredsstillende.

Flyvåpnets stasjon — Møvik fort.

Forlegningsforholdene var ikke tilfredsstillende. Det var opprinnelig planlagt nybygging ved stasjonen. Disse planer ble imidlertid stilt i bero i påvente av en endelig avgjørelse av Kystartilleriets fremtidige behov ved stasjonen. De brakkene som var i bruk til spisesal, mannskapsforlegning, kantine og befalsforlegning, var alle dårlige. Det er påkrevd med omfattende reparasjonsarbeider eller nybygging skal forholdene bli tilfredsstillende. Nemnda tok saken opp med Flyvåpnets Overkommando som meddelte at departementet hadde samtykket i istandsettelse av bygningene. FBK skulle snarest gå i gang med planleggingsarbeidene, og Overkommandoen regnet med at arbeidet kunne settes i gang i løpet av høsten 1957.

Avdelingen hadde ikke egen velferdsoffiser, og det var ingen andre som hadde tid til å ta seg av velferdsarbeidet, slik at denne virksomheten ble forsømt. Dette ble av Nemnda tatt opp både med Overkommandoen og FUVK, som skulle finne frem til en løsning av spørsmålet.

Befalsskolen for Infanteriet i Sør-Norge, Gimlemoen.

Det alt vesentlige av skolens bygninger er tyskerbrakker. I 5 av brakkene er det nå gjennomført en omfattende oppussing således at brakkene er blitt ganske tilfredsstillende. I de øvrige brakkene er ikke forholdene fullt så bra. Skolen vil gjerne ha bygd nye kaserne. Det er imidlertid enda ikke tatt standpunkt til om skolen skal opprettholdes i sin nåværende form og om den skal ligge på Gimlemoen. Mulighetene for å få satt i gang nybygginger er derfor små.

Kjøkkenet var godt utstyrt, men upusset og lite pent. Det var dårlig avtrekk for damp. Spisesalen var ganske bra.

Undervisningsrommene var tilfredsstillende. Vann- og kloakkledningen og lysnettet er nå utbedret og i full orden.

Det er nedlagt et stort arbeid i den parkmessige behandling av skolens område med blomsterbed, gressplener etc., slik at leiren har fått et meget tiltalende utseende.

Setnesmoen IR 11 — Hærens Sambands- og Yrkersskole.

Setnesmoen er i bruk vesentlig om sommeren, dels til repetisjonsøvelser og kurser for Heimevernet og dels til aspirantkurs og rekruttskole for Hærens Sambands- og Yrkersskole.

Forlegningen består av gamle, norske bygninger og brakker bygd av tyskerne. Til for-

legningen hører også en befalsforlegning i Åndalsnes som nyttes dels for befal under repletisjonsøvelser, dels som gjennomgangsforlegning. I betraktning av at forlegningen i det vesentlige brukes om sommeren er den stort sett tilfredsstillende.

Marinens Rekruttskole, Garnes.

Marinens Rekruttskole er bare midlertidig forlagt til Garnes. Her vil den imidlertid bli enda i to år. Skolen ligger sentralt til for de mannskaper som blir innkalt dit og som i det vesentlige hører hjemme på strekningen Haugesund—Florø. De fleste kan rekke hjem ved kortere permisjoner.

Forlegningsforholdene var ganske bra. Leiren har en pen beliggenhet og bygningene var i ganske bra stand, i det alt vesentlige nyoppusset. Etter Nemndas oppfatning var det forlagt for mange mann på forlegningsrommene. Ordenen på rommene var imidlertid eksemplarisk og trangbodheten lot ikke til å være noe stort problem blant mannskapene. Kantinen var liten. Forholdene syntes allikevel å være tilfredsstillende for personellet.

Verkstedskipet «Ellida».

Både fartøyets mannskaper og ubåtvåpnets mannskaper var forlagt ombord i «Ellida». Forlegningsforholdene ombord var utilfredsstillende. Det var så liten plass på fartøyet at ikke andre enn fartøyets egen besetning burde forlegges ombord. Det ble under befaringen opplyst at forholdene for ubåtmannskapene ville løses når de nye manskapskaserne på Mathopen blir ferdige. Det er imidlertid Nemndas oppfatning at en midlertidig burde forsøke å finne frem til en bedre løsning av innkvarteringsforholdene enn tilfellet er i dag. Dette har Nemnda gitt uttrykk for overfor departementet.

Bergen festning.

Forholdene ved festningen, både personelloppsetningen, bevilgningen til vedlikeholds- og moderniseringsarbeider og virksomheten i sin alminnelighet bar preg av uvissheten om Kystartilleriets fremtid.

Nemnda beså Gravdal med tilliggende befestning Kvarven. Antallet mannskaper er beskjedent. Mannskapene var forlagt i en gammel norskbygd brakke med 3—14 mann pr. rom. Brakken som hadde vaskerom og en enkel dusj, var stort sett i bra stand. Det var imidlertid for stort belegg på rommene. I «Soldathjemmet» som for en del var pusset opp innvendig, var det spisesal, kjøkken, oppholdsrom og undervisningsrom. Kantinen var liten og noe trist i farger og utstyr. Forholdene for mannskapene var lite trivelige.

Nemnda reiste overfor Kommandanten spørsmålet om det til tross for små vedlikeholdsbevilgninger var mulig å prioritere de oppgaver som direkte berørte mannskapene. Kommandanten var oppmerksom på de ting som burde gjøres for å bedre mannskapenes forhold, men med de små midlene som ble stilt til disposisjon, var det ikke mulig å få utrettet noe.

Boligspørsmålet for befalet er ikke helt tilfredsstillende løst idet antallet boliger er noe i underkant av det nødvendige.

Befalsskolen for Hærens Transportkorps og Hærens Intendantur, Laksevåg.

Forlegningen er bygd av tyskerne. Brakkene som er på 2 etasjer, er av bedre kvalitet enn vanlig og er godt vedlikeholdt. Forlegningsforholdene var tilfredsstillende. Det var blant annet skaffet nytt utstyr til forlegningsrommene og til kantinen. Nemnda fikk et godt inntrykk av spisesalen og forholdene i kjøkkenet. Elevene ved skolen ga under en samtale med Nemnda uttrykk for at de var godt fornøyd med skolen, både innkvartering og forholdene for øvrig.

Kystartilleriets Befalsskole, Hellen.

Forlegningen består av tyskerbrakkene av vanlig type. Da skolen skal flytte til Oscarsborg Festning og leiren sannsynligvis rives, er det i den senere tid bare stilt sparsomme midler til disposisjon til vedlikehold. Dette forhold setter sitt preg på leiren selv om en kan si at forholdene stort sett er tilfredsstillende. Skolens elever var fornøyd med forholdene ved skolen.

Hærens Sanitets Skole- og Øvingsavdeling, Lahaugmoen.

Hærens Sanitet overtok plassen i 1946. Forholdene var dengang dårlige, men det er senere foretatt vesentlige utbygginger, således at forholdene i dag er tilfredsstillende. Det er bygget nytt depot, bad, kaserne til 250 mann, kjøkken og spisesal, befalskaserne, undervisnings- og velferdsbygg. Ny sykestue er under oppføring. Det er gitt bevilgning til utvidelse av befalsforlegningen. Idrettsplass er under opparbeidelse. Det er planlagt reising av elevbygg for A-B-C skolen, samt ny smøro- og verkstedhall. Det som nå først og fremst mangler er gymnastikksal. Behovet for den er stort og vil bli enda større når befalsskolen for Hærens Sanitet og Velferdstjenesten begynner sin virksomhet i januar 1958.

Alt i alt synes forholdene for mannskapene å være tilfredsstillende, og med det nye tilbygg til befalsforlegningen må det samme også

kunne sies for befalets vedkommende.

Infanteriets Øvingsavdeling nr. I, Heistadmoen.

Heistadmoen er en gammel, norsk militærforlegning, men bortsett fra enkelte gamle, norske brakker som brukes som depoter og en gammel befalsmesse, er bebyggelsen oppført av tyskerne. Gymnastikksal med bad og velferdsbygg er nybygd.

Mannskapsforlegningene var store 2-etasjes brakker. Rommene var beregnet på et belegg på 10 mann men syntes å være for små til det. 6—8 mann ville være passende belegg. Imidlertid må det ligge inntil 12 mann på hvert rom, hvilket ikke er tilfredsstillende.

Forlegningsrommene var ganske bra opppusset. Gulvene var dårlige, belagt med en rød masse som sprakk og løste seg opp, slik at det ikke var mulig å holde gulvene i ordentlig stand. Nemnda mener at det er nødvendig å få lagt nytt gulvbelegg. I hver brakke var det innlagt oljefyringsanlegg. Det utvendige vedlikehold var godt.

På grunn av mangel på befalsforlegninger var en del befal forlagt i mannskapsbrakkene. Dette er en lite tilfredsstillende ordning både for befal og menige, særlig for befal som må bo under så ufrie forhold i lange tider. Nemnda pekte overfor departementet på at det var behov for ny befalsforlegning og befalsmesse, idet befalets messeforhold heller ikke var tilfredsstillende. Ved å flytte befalet ut blir det også bedre plass for mannskapene.

Mannskapenes spisesal var i ganske bra stand, pent oppusset. Den manglet imidlertid gardiner, og Nemnda tok dette opp med Generalintendanten. Kjøkkenet var i bra stand med godt utstyr.

Det nye velferdsbygget var meget tilfredsstillende med stor, pen kantine med utmerket utstyr, leserom og bibliotek, babersalong, hobbyverksteder, kontorer og et større undervisningsrom som også brukes som kinosal. Til dette bruk var imidlertid rommet alt for lite. Selv om det kjøres 2 forestillinger de kveldene det er kino, dekkes ikke behovet. Spesielt vanskelig er forholdene når belegget i leiren er på topp. Annet byggetrinn i fritidsbygget som omfatter kinosal, burde derfor gjennomføres så snart som mulig. Dette forhold har Nemnda pekt på overfor departementet.

Like i nærheten av fritidsbygget lå det nye idrettsanlegg, opparbeidet av avdelingen selv. Fotballbane med gressmatte var ferdig, og løpebane var under arbeid. Det var videre anlagt militær hinderbane, håndballbane og gymnastikklette. Det er hensikten å islegge løpebanen om vinteren. Når dette anlegg blir helt ferdig, vil mannskapene her ha gode

muligheter for fritidsbeskjeftigelse både sommer og vinter.

Den nybygde gymnastikksalen var meget bra med godt utstyr. I tilknytning til gymnastikksalen var det bygd et fint bad med dusjrom, badstue og innendørs svømmehall, 5 × 10 meter, som er oppvarmet i vinterhalvåret. Dette var en meget god ordning. Ved siden av gymnastikksalen var det anlagt et utendørs svømmebasseng og i nærheten en 40 meters hoppbakke.

Alt i alt syntes forholdene på Heistadmoen å være tilfredsstillende med gode muligheter for utnytting av både tjenestetiden og fritiden.

Ingeniørkompaniet Brig. S, Eggemoen.

Hele leiren er nybygd. Leiren ligger høyt og fritt på en furumo. Bygningene er meget pent plasert i terrenget, det er anlagt gressplener og blomsterbed. Hele anlegget gir et meget tiltalende inntrykk, og leiren er sikkert en av de peneste Forsvaret har.

HVK' Øvingsavdeling, Eggemoen.

Det dreier seg her om en mindre avdeling som administrativt hører under HVK' Øvingsavdeling på Helgelandsmoen. Avdelingen har overtatt fra Flyvåpnet en liten leir nær Eggemoen. Leiren er bygd i 1950 og var i bra stand. Det foregikk nå visse oppussingsarbeider. Mannskapene inntar sine måltider i Ingeniørkompaniets leir, og de er gitt adgang til å delta i velferdsarrangementene i denne leir. Mannskapene ved avdelingen var fornøyd med forholdene.

Ingeniørvåpnets Skole- og Øvingsavdeling, Hvalsmoen.

Befalsskolen var forlagt i en ny kaserne hvor forholdene var meget bra. Undervisningsrommene var innredet i en gammel norsk magasinbygning. Befalsskolens og den tekniske skolens laboratorier var godt utstyrt. Det var imidlertid stort behov for et undervisningsbygg, noe Nemnda har pekt på overfor departementet. Det er for øvrig tidligere bevilget penger til et slikt bygg, men bevilgningen var trukket tilbake.

Øvingsavdelingen var forlagt i gamle brakker hvor forholdene ikke var tilfredsstillende. Selv om mannskapene bare ligger her i 4 måneder bør en så snart råd er få bygd den planlagte mannskapsforlegning i øvre leir.

Endel gamle tyskerbrakker ble brukt som forlegning for repetisjonsavdelinger. Sykestuen var nyinnredet i en gammel bygning, som også opprinnelig var bygd som syke-

stue. Kantine og kinosal var ganske bra. Kinosalen må også brukes som gymnastikksal. Da det her dreier seg om en skoleavdeling, er det et stort behov for ny gymnastikksal med garderobe og bad, og dette har Nemnda gjort departementet oppmerksom på.

Befalsmessen er nybygd meget pen med hensiktsmessig innredning. I motsetning til de fleste nybygde befalsforlegninger var det her innredet en rekke mindre oppholdsrom som skapte et hyggelig og hjemlig miljø. Befalsforlegningene var tilfredsstillende.

HVK' Øvingsavdeling og Hærens Yrkesskole for bilteknisk befall, Helgelandsmoen.

Forholdene på Helgelandsmoen er slette. Helgelandsmoen må kunne karakteriseres som en av de dårligste forlegninger Forsvaret har i dag. Det eneste som var bra var Yrkesskolens nye forlegning og den nye befalsmessen. Skal leiren fortsatt brukes av de avdelinger som er der i dag, må det snarest gjøres noe for å rette på forholdene. Det er behov for nye mannskapsforlegninger, utvidelse av befalsmesse (forlegning). Det må bygges nytt bad, ny vaktbygning med arrester, undervisningsbygg, tidsmessige verksteder og ikke minst nytt kantinebygg med tilfredsstillende oppholdsrom for mannskapene. Leirens gamle kantinebygg var ytterst slett.

Nemnda har gjort departementet oppmerksom på at de nåværende forhold er en skam for Forsvaret. Skal leiren fortsatt brukes i samme omfang som nå, må nybyggingsarbeidet her gis høy prioritet.

HVK, Hovedarsenalet Grorud.

Arsenalet på Grorud består for det meste av gamle tyskerbygninger som ikke passer så godt til formålet.

Mannskapenes forlegning er i en eldre murbygning som er under delvis oppussing innvendig. Mannskapene var forlagt i 4—8 manns

rom under stort sett tilfredsstillende forhold.

Kantine og kjøkkenbygning inneholder felleskjøkken, spisesal for mannskapene, kantine og befalsmesse, alt i bra stand.

Befalsforlegningen er tilfredsstillende med 2-manns rom som er godt utstyrt og vedlikeholdt.

Avdelingen disponerer 3 familieboliger og en fjerde er under bygging.

Velferdsarbeidet ved avdelingen gikk ikke tilfredsstillende. Årsaken er at avdelingen er for liten til å ha egen velferdsoffiser og har heller ikke hatt forbindelse med avdelinger som har velferdsoffiser. Dette søkes nå imidlertid ordnet i forståelse med HVK' skoleavdeling, slik at velferdsoffiseren der skal legge opp velferdsarbeidet for Arsenalets personell.

HVK' Skoler og Verksted, Løren.

Avdelingen omfatter Hærens Våpentekniske Korps' stab, hovedverksted og skoler. Personellet består av vernepliktige mannskaper, skoleelever og sivilt ansatte. Hovedverkstedet har sivilt ansatt personell mens de vernepliktige mannskaper, f. t. 32 mann, arbeider på kontorene. Yrkesskolen har 96 elever mens befalsskolen, sersjantkurs og våpenskolen til sammen har 73 elever.

Forholdene for skoleelevene er bra. Et spesielt problem er mangelen på brukbar gymnastikksal.

Messe og velferdsbygg som er bygd i 1954, rommer kjøkken og spisesal for mannskapene, spisesal for befalet, proviantlager, velferdskontor, bibliotek, undervisningsrom, fotorom, oppholdsrom, forlegningsrom for befalsskoleelevene samt dusj og badstubad, alt meget tilfredsstillende.

Forlegningsbrakken for de øvrige elever var også tilfredsstillende.

Kantine/lunsjrom var felles for mannskaper, sivile og skoleelever. Kantine var liten men hyggelig.

Oslo, den 21. februar 1958.

Arthur Ruud.

Bjarne Lyngstad.

Reidar Tveten.

Rolf Hansen.

Erland Asdahl.

Kåre Hansen.

Cato Kvaal.